

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

**JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH
BUDĚJOVICÍCH**

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra slovanských jazyků a literatur
(Oddělení českého jazyka a literatury)

**Biografické a literární souvislosti pobytu Boženy
Němcové v Polné**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: PhDr. Milan Pokorný, Ph.D.

Autorka práce: Kamila Kaplanová

České Budějovice 2018

Anotace

Bakalářská práce se zaměřuje především na pobyt Boženy Němcové v Polné. Předmětem zájmu je vysvětlení, z jakého důvodu se rodina Němcových do Polné přistěhovala. Součástí práce tvoří také charakteristika samotného polenského regionu spjatá s porovnáním tehdejšího a dnešního sociokulturního zázemí regionu. Těžiště práce spočívá v utřídění a výkladu biografických údajů, které jsou dostupné v primární i sekundární odborné literatuře (charakteristika polenské společnosti i jednotlivých klíčových osobností polenského společenského života a jejich vztahu k Boženě Němcové). Tento výklad je zároveň doprovázen i zhodnocením privátního života rodiny Němcových. Práce se soustředí i na známou osobnost Michaela Floriána, jehož práci tvoří šest dřevorytů týkající se Boženy Němcové. Nedílnou součástí bakalářské práce představuje interpretační analýza literárních textů reflektujících polenský pobyt Boženy Němcové. Do práce je vnesena nová zmínka o odhalení památníku Boženy Němcové, k němuž došlo v červnu 2017. Práce je koncipována jako příspěvek k regionálnímu literárněhistorickému bádání.

Annotation

The bachelor thesis is focused on the life of Božena Němcová in the city of Polna. The aim of the bachelor thesis is to explain why the family of Božena Němcová moved to the city of Polna. A profile of region of Polna is added to the thesis. Moreover, the sociocultural life of the time of Božena Němcová is compared with sociocultural life of nowadays. The main aim of the thesis is the classification and explanation of biographical data. These data are accessible due to primary and secondary specialized literature. Evaluation of a private life of the family of Božena Němcová enlarges the thesis. The thesis also focuses on the persona of Michael Florian whose work is consisted of six pieces of xylographs. These xylographs are connected to the life of Božena Němcová. Interpretative analysis of literary texts is significant because of reflecting life of Božena Němcová in the city of Polna. A mention of a statue of Němcová is a very topical issue thanks to revealing in June 2017. The whole thesis is a drawn up contribution to local literary-historical research.

Bibliografický údaj

KAPLANOVÁ, Kamila. *Biografické a literární souvislosti pobytu Boženy Němcové v Polné*. [Bakalářská práce]. České Budějovice: Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Katedra slovanských jazyků a literatur, 2018. Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Milan Pokorný Ph.D.

Klíčová slova

Polná, Božena Němcová, česká spisovatelka, česká kulturní orientace, vlastenecká snaha, vlastenecký život, finanční stráž, Josef Němec, Antonín Pittner, kupec, kaplan Kuhn, paní Betty, česká mluva, doktor Čejka, starobylé město, kníže Viktorin z Kunštátu, polenský region, národní obrození, soukenictví, Josef Kajetán Tyl, Karel Havlíček Borovský, ochotnické divadlo, polenský hrad, Základní umělecká škola, Zámecký klub, Městské muzeum Polná, Břetislav Rérych, Dorota Zaháňská, Clam-Martinic, obecná škola, biedermeier, slovesnost, Sofie Podlipská, Matice česká, Jan Helcelet, Alhambra, Washington Irving, Bohuslav Hladík, Jan Adolf Vítek.

Keywords

Polná, Božena Němcová, The Czech writer, The Czech cultural orientation, patriotic effort, patriotic life, financial guard, Josef Němec, Antonín Pittner, buyer, chaplain Kuhn, lady Betty, Czech language, doctor Čejka, historic city, a prince Viktorin of Kunštát, polenský region, national revival, drapers, J. K. Tyl, Karel Havlíček Borovský, community theater, polenská castle, The Elementary art school, The castle club, The city museum Polná, Břetislav Rérych, Dorota Zaháňská, Clam-Martinic, The Elementary School, Biedermeier style, a literature, Sofie Podlipská, Czech mat, Jan Helcelet, Alhambra, Washington Irving, Bohuslav Hladík, Jan Adolf Vítek.

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě - v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne

.....

Kamila Kaplanová

Poděkování

V první řadě bych ráda poděkovala PhDr. Milanu Pokornému, Ph.D., za jeho cenné rady týkající se mé práce a jejího odborného vedení. Dále bych chtěla poděkovat zaměstnancům Moravského zemského archivu v Brně a Městského muzea Polná, kteří mi ochotně vyhledali potřebné materiály k mé práci, především paní ředitelce Bc. Aleně Vyskočilové, DiS. Potom jsem vděčná zaměstnankyním Husovy knihovny v Polné za jejich obrovskou trpělivost a také ochotu vyhledat mi nutné informace do mé práce, zejména Marii Dočekalové a bývalé vedoucí knihovny Miluši Skočdopolové.

Obsah

Úvod.....	9
1. Příjezd rodiny Němcových do Polné	11
1.1 Pobyť Němcových v Polné.....	11
2. Charakteristika polenského regionu.....	18
2.1 Základní informace o Polné.....	18
2.2 Sociokulturní zázemí polenského regionu v 1. polovině 19. století	20
2.3 Památky	21
2.4 Sociokulturní zázemí polenského regionu v současnosti	23
3. Bibliografické údaje.....	25
3.1 Osobnost české spisovatelky Boženy Němcové (Barbory Panklové)	25
3.1.1 Literární činnost Boženy Němcové	26
3.2 Josef Němec	27
3.2.1 Charakteristika Josefa Němce.....	27
3.2.2 Vzdělání Josefa Němce.....	28
3.3 Společný život manželů Němcových.....	29
3.4 Antonín Pittner	32
3.5 Josef Tapin Kuhn	34
3.6 P. Matěj Sluga	34
3.7 Michael Florián.....	35
4. Sborník Božena Němcová v Polné	36
4.1 Arnošt Kába: Touhy moje šly do dále... ..	38
4.2 Jiří Zhor: Božena Němcová v Polné	40
4.3 Josef Mojmir Weimann: Na polenském hradě 1841	42
4.4 Božena Nováková: Vzpomínka na večer před 150 roky	44
4.5 Karolina Tesařová: V parkánu hradu	46
5. Památník Boženy Němcové v Polné.....	48
5.1 Jan Adolf Vítek	48
Závěr	50
Seznam pramenů a literatury	51
Seznam příloh	54
Přílohy.....	55

Úvod

Božena Němcová patří mezi nejvýznamnější české spisovatelky. V její literární tvorbě se projevuje česká kulturní orientace a vlastenecká snaha, k jejichž rozvoji přispěly cenné impulzy ve městě Polná. Velká zásluha patří mj. kupci a polenskému starostovi Antonínovi Pittnerovi, který dopomohl Němcové k vlasteneckému probuzení.

Pro vypracování bakalářské práce jsem si vybrala biografické a literární souvislosti pobytu Boženy Němcové v Polné. Tato česká spisovatelka patří mezi mé oblíbené autory a přišlo mi zajímavé zjistit veškeré dostupné informace o jejím téměř dvouletém pobytu v mém rodném městě. Při získávání a zpracovávání těchto informací jsem se zároveň více sblížila s historií města a s polenským regionem.

V první kapitole se soustředím na pobyt rodiny Němcových ve městě Polná. Zde vysvětluji důvod, proč se Božena Němcová se svou rodinou přistěhovala do tohoto městečka, a rovněž popisuji celkový průběh jejich pobytu v Polné. Ve druhé kapitole se zaměřuji na polenský region. Krátce se věnuji charakteru Polné a také popisuji tehdejší a dnešní sociokulturní dění v tomto městě. Ve třetí části stručně charakterizuji osobnost Boženy Němcové, pozornost v této souvislosti věnuji také jejímu manželovi Josefu Němci a polenské společnosti, v níž poznala své blízké přátele, kteří jí dopomohli k rozvoji české kulturní orientace. Do této kapitoly jsem zařadila i osobnost Michaela Floriána, jenž vytvořil šest dřevorytů týkající se paní Betty. Ve čtvrté části stručně popisuji sborník *Božena Němcová v Polné* a zároveň se věnuji interpretační analýze literárních textů, které jsou ve sborníku zmíněny a mají přímý vztah k biografickým souvislostem, jež jsou uvedené v jednotlivých pasážích mé práce. V poslední kapitole se zmiňuji o odhalení památníku Boženy Němcové v Polné, jež proběhlo v červnu roku 2017. Autorem památníku byl Jan Adolf Vítek.

Důležitým materiálem se pro mě staly čtyři publikace – *Božena Němcová v Polné* od Marie Benešové, *Božena Němcová a Polná* od Bohuslava Hladíka, *Biografický slovník Polenska. Významní rodáci a obyvatelé regionu* a *Město Polná: historické město roku 2006* od Jana Prchala. Využila jsem i informace od pamětnice, která mi byla ochotná odpovědět na mé pokládané otázky. Mezi další publikace, jež jsem použila, patřila díla, která jsem získala z Moravského zemského archivu v Brně. Ovšem nejvíce materiálů jsem získala v Městském muzeu Polná a v Husově knihovně v Polné. Dále jsem nahlédla do bakalářských a diplomových pracích psaných v Brně, Olomouci

a Českých Budějovicích, abych zjistila, do jaké míry jsou témata těchto prací rozebrána, a vyvarovala se opakování. Na závěr bych zmínila internetové zdroje, jež se většinou týkaly aktuálních informací o městě Polná, databází knih nebo regionálních osobností.

Po získání veškerých podkladů jsem si mohla stanovit přesný cíl své práce. Především jsem chtěla přiblížit pobyt rodiny Němcových v Polné, polenský region, polenskou společnost, díky níž se v Boženě Němcové zrodilo vlastenecká uvědomění, a v neposlední řadě osobnosti, jež se tvůrčím způsobem zajímaly o pobyt Boženy Němcové v Polné.

1. Příjezd rodiny Němcových do Polné

Důvodem, proč Němcovi přijeli do Polné, byla práce Josefa Němce, manžela Boženy Němcové. Zde se stal zaměstnancem finanční stráže. Pod jeho pravomoc patřilo šest obcí, které měly různé panství.¹ V Polné se musel starat o dva pivovary² a zároveň tu dohlížel na zboží a daně.

Rodina Němcova se do Polné přistěhovala koncem roku 1840. Není známo, zda to bylo koncem listopadu, nebo na začátku prosince. Přijeli vozem, který kromě pasažérů obsahoval i jejich společný nábytek. Byt³, ve kterém rodina Němcova bydlela, se nacházel v domě č. 47 na hlavním náměstí⁴ u rodiny Bezstarostích. Tento byt nebyl příliš velký. Skládal se ze tří místností, a to z jednoho pokoje, ve kterém byla postavena vysoká kamna z černých kachel, z kuchyně a z alkovny.⁵ Poblíž bytu se nacházela Němcova kancelář.

1.1 Pobyt Němcových v Polné

Pobyt ve městě Polná měl pro Boženu Němcovou i Josefa Němce velký význam. Sám Němec označil Polnou jako vzor správného vlasteneckého města.⁶

V době, kdy se Němcovi přemístili do Polné, probíhal v tomto malém městečku intenzivní vlastenecký život. Město Polná bylo ryze české a kontinuita českého jazyka tu nebyla nikdy přerušena. I přesto zde bylo znát jakési napětí mezi Němci a Čechy, které vyvrcholilo roku 1848. Žilo tu jen šest německých rodin. Polenští jim posměšně říkali „Gartenlaubfamilie“.⁷ Zdejší čeští obyvatelé hovořili typickou češtinou⁸, ale přesto převzali některá německá, někdy i francouzská slova, z kterých vznikala různá zkomolená slova. Podrobněji tento jev později zkoumala a následně i potvrdila

---

¹ Rudolecké panství, jamenské panství, měřínské panství, polenské panství, střítežské panství, polensko-přibyslavské panství. PRCHAL, J.: *Město Polná: historické město roku 2006*. Polná: vydalo město Polná, 2012.

² Polenský měšťanský pivovar a panský pivovar. In: *Měšťanský pivovar v Polné – Pivovary.Info* [online]. [cit. 8. 12. 2017].

Dostupné z: <http://www.pivovary.info/historie/p/polna.htm>

³ Bohužel tento byt Němcových se nezachoval v původní podobě a muselo dojít k přestavbě.

⁴ Dnes Husovo náměstí.

⁵ Výklenek, přístěnek místnosti. VEBROVÁ, Jitka a Tomáš KRAJÍČEK: *Slovník cizích slov*. Praha: Plot, 2006. ISBN 80-86523-77-2.

⁶ „*Tak se to stává zde – neb ve všech případech, kde vlastenectví se ukázati může, Polna zajisté za našich dnů mezi činnější a horlivější náleží.*“ POKORNÁ, M.: *Josef Němec - Neobyčejný muž neobyčejné ženy*. Praha: Academia, 2009, s. 44.

⁷ Die Gartenlaubfamilie znamená v překladu rodina ze zahradní besídky.

⁸ Mluva čistě, takzvané češtiny s vysokou úrovní.

spisovatelka Vlasta Pittnerová.⁹

Na počátku svého pobytu v Polné se Božena Němcová netěšila příliš velké oblibě, především mezi ženami, které se o ní vyjadřovaly jako o „namyšlené zámecké paničce“. Ale brzy si získala jejich důvěru díky své dobrosrdečnosti. Její muž Josef Němec měl v Polné spoustu práce, a tudíž musel být mnohdy služebně mimo domov, takže Němcová musela čelit samotě. Aby samotu zahнала, podnikala různé vycházky po okolí. Navštěvovala při nich především rolníky, kteří vykonávali každodenní práci na polích. Zpočátku ji lidé považovali za informátorku jejího manžela. Domnívali se, že se s nimi baví pouze proto, aby získané informace mohla následně předávat svému manželovi. Jak už bylo výše zmíněno, Josef Němec zastával funkci respicienta¹⁰ finanční stráže.

„Stalo se jednou, že Němcová dohonila na polní cestě dva tkalce, kteří nesli v rancích dílo. Začala se jich vyptávat na práci, materiál a na tržbu, ale strejci kromě pozdravu mlčeli jako zařezáni.“¹¹

Ukázalo se však, že se Polenští zbytečně obávali. Božena Němcová se následně rolníkům zmínila o tom, že pocházela z tkalcovského kraje a že ona sama této práci rozumí. Postupem času Němcovi získali stále více přátel. Mezi ně například patřil Antonín Pittner společně se svou ženou nebo kaplan Kuhn.¹²

V polenském pivovaře, jenž spadal pod správu Josefa Němce, byl zaměstnán muž jménem Koráb. Jeho manželka pracovala u domácích Němcovy rodiny Bezstarostích a poté sloužila i u Němců. Paní Korábová měla zajímavou přezdívku, a to „bába Korábka“¹³, i když byla poměrně mladá. Hlavním důvodem její přezdívky byla její tvář. Jelikož paní Korábová zastávala každý den velmi náročnou práci spojenou se spoustou starostí (např. zajištění nákupu potřebných věcí pro domácnost), projevilo se to v její tváři. Výsledkem bylo, že vypadala skoro o dvacet let starší. Později, když začala u rodiny Němcových pracovat, dostala novou přezdívku „respicientova bába“

---

⁹ Vlasta Pittnerová byla polenská rodačka, dcera Antonína Pittnera. Stala se spisovatelkou, redaktorkou a překladatelkou. Působila v místním ochotnickém spolku. Věnovala se literatuře a v roce 1922 se stala členkou Družiny literární a umělecké. PRCHAL, J.: *Biografický slovník Polenska. Významní rodáci a obyvatelé regionu*. Polná: nakladatelství Linda, 2002, s. 123.

¹⁰ Zaměstnanec. OTTO, J.: *Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí*, Praha, 1890.

¹¹ BENEŠOVÁ, M.: *Božena Němcová v Polné*. Polná: městské Rérychovo museum, 1958, s. 8.

¹² O těchto osobách se budu podrobně zmiňovat později.

¹³ Přezdívka Korábovy ženy.

aneb „bábina od financů“.¹⁴

Božena Němcová¹⁵ patřila mezi obzvláště krásné ženy, čehož se během jejího pobytu v Polné nedalo nevšimnout. Všichni ji obdivovali nejen pro její krásu, ale i pro její chytrost. Němcová se také netajila velkou zálibou v květinách, protože pocházela z kraje, ve kterém měli lidé v lásce květiny. Z tohoto důvodu si ihned z jara zamluvila na valech¹⁶ u hradu zahrádku, kde mohla pěstovat své oblíbené květiny, mezi něž patřily v první řadě tehdy módní dahlie¹⁷, které ji následně inspirovaly k výstavě květin. Mezi její další záliby patřilo čtení knih, zejména německých originálů. Knihy ji půjčoval kaplan Josef Tapin Kuhn. Po přečtení všech jeho knih už neměla Božena co číst, a tak jí nabídl spis český. Byla to *Alhambra* od amerického spisovatele W. Irwinga, kterou do češtiny roku 1837 přeložil Jakub Malý.¹⁸ Zpočátku Božena Němcová z této knížky nebyla příliš nadšená, ale nakonec ji začala číst. Hned po první stránce se ponořila do děje, takže přestala vnímat, že se jednalo o knihu psanou v češtině. Českou mluvu do té doby považovala za řeč, která nemá dostatek slov, aby mohla vyjádřit bohatost esteticky hodných textů. Najednou poznala, že její mateřský jazyk umí vyslovit vše a je více melodický než jazyk německý, kterému doposud dávala přednost.¹⁹ Němcová projevila zájem o další české knížky. „*Všichni životopisci Němcové počínaje i Sojkou r. 1859 se shodují v tom, že se jí dostaly do rukou první české knihy v Polné na Kaplance, budově vedle děkanství, která byla od r. 1783 sídlem polenské školy.*“²⁰ Kaplan Kuhn jí půjčil Tylovy spisy.²¹ Boženu Němcovou zaujaly natolik, že je pročetla nejenom po večerech doma, ale zašla si s nimi i na zahrádku na parkánech. Jejím dalším oblíbeným místem na čtení byl Jiříkův kámen, Kateřinov i břeh rybníka Peklo. Němcová z českých knih byla nadšená. Zaujalo ji Tylovo vlastenecké horování a v některých pasážích jí připomínalo babičku, se kterou chodívala po ratibořickém údolí a poslouchala od ní staré pověsti a báje. Svoji babičku považovala za nejdražšího člověka. Paní Betty si od

---

¹⁴ BENEŠOVÁ, M.: *Božena Němcová v Polné*. Polná: městské Rérychovo museum, 1958, s. 8, 9.

¹⁵ Po panskou se jí začalo říkat paní Betty. BENEŠOVÁ, M.: *Božena Němcová v Polné*. Polná: městské Rérychovo museum, 1958, s. 4.

¹⁶ Valem se rozumí jistý obranný mechanismus, který má plnit ochrannou funkci určitého objektu. Existuje několik druhů valů – barikáda, ochranná stavba rybníka či příbytek baštýře.

¹⁷ Módní dahlie byly jiriny, díky kterým vzpomínala na svoji svatbu. BENEŠOVÁ, M.: *Božena Němcová v Polné*. Polná: městské Rérychovo museum, 1958, s. 9.

¹⁸ Jakub Malý v časopise *Květy* nevlídně kritizoval Boženiny pohádky.

¹⁹ Božena Němcová se odvrátila od básníků Mladého Německa, již si tolik oblíbila díky kultivovanému správci Hochovi, kde u něho pobývala tři roky. HLADÍK, B.: *Božena Němcová a Polná*. Polná: Kulturní klub a Muzeum Vysočiny, 1976, s. 5.

²⁰ HLADÍK, B.: *Božena Němcová a Polná*. Polná: Kulturní klub a Muzeum Vysočiny, 1976, s. 7.

²¹ Tylovy spisy byly paní Betty zpřístupněny v knihovně divadelních ochotníků, které jsou dodnes zachované v polenském muzeu. Jednalo se o první až čtvrtý svazek České Thalie (sbírky dramát), jež byly vydány v letech 1837-1841 V. Špinkou. Redigoval je Josef Kajetán Tyl.

Pittnera i Kuhna půjčovala další české knihy, ale také časopisy Květy a Česká včela. Zjišťovala si veškeré informace, které souvisely s vlasteneckými snahami. Docházela i do vlasteneckého kroužku, který vedl Antonín Pittner. Tento kroužek se scházel každou neděli v Pittnerově vinárně. Četli zde české noviny, půjčovali si navzájem mezi sebou české knihy a povídali si o budoucnosti českého národa.

„Zájem národností projasnil její život, dosud patřící jen dětem. Její duše začala snít o činorodé práci pro vlast. - Moci sama tak psát, moci říci všechno to, co cítí a vidí!“²²

Začátkem roku 1841 však začala paní Betty postonávat. Polenští si všimli její pohublosti a pobledlosti. Manžel Josef Němec i přátelé jí radili, aby si došla k lékaři. K místnímu doktorovi Hoffmanovi jít nechtěla, a tak jí Pittner doporučil pražského lékaře Čejku.²³ Společně s Boženou jel její manžel, který se chtěl zároveň poptat, zda by mohl být přeložen do hlavního města Prahy.

Doktor Čejka se stal jejím věrným přítelem, návštěva u něj se pro Boženu Němcovou stala osudnou pro celý její život. Byl lékařem jejího těla i duše a díky němu byla Božena o dva roky později uvedena do pražské literární vlastenecké společnosti. Také on jí svěřoval knihy, které jí poskytly náhled na svět poznání a vědění. Z rozhovorů s paní Betty vycítil, že má veliké literární nadání, a přesvědčoval ji, aby začala psát knihy.

V Praze si Božena uvědomila rozdíly mezi životem ve městě a na venkově. Začala se daleko více zajímat o vlastenecké snahy a do Polné se vrátila plná nadšení.

Hned na jaře roku 1841 postihla Boženu Němcovou velmi bolestná zpráva. V březnu zemřela ve Vídni její babička Magdalena Novotná. Pro paní Betty to bylo velmi těžké. V tu chvíli si začala vybavovat vzpomínky na vše, co prožila v Ratibořích, pořád viděla před sebou tu usměvavou a milou stařenku, díky níž si uvědomila svou českou výchovu, vzpomínala na své příbuzné a přátele a nakonec na své vlastní dětství. A tak Božena došla k rozhodnutí, že začne psát o své babičce.

Po této traumatizující události byla paní Betty díky Pittnerovi seznámena se všemi významnými muži, kteří k němu vždy rádi přijeli. Pittner ve svém obchůdku měl na prodej spoustu knih a časopisů. U něho došlo k prvnímu setkání paní Němcové

---

²² BENEŠOVÁ, M.: *Božena Němcová v Polné*. Polná: městské Rérychovo museum, 1958, s. 10.

²³ MUDr Čejka byl synovcem borského mlynáře.

s Karlem Havlíčkem Borovským,²⁴ přítelem Antonína Pittnera. Z tohoto náhodného setkání se mezi nimi vyvinulo upřímné přátelství, které bylo osvědčené začátkem roku 1846, „*když domažličtí šosáci mu do redakce do Prahy poslali k otištění dopis, naplněný pomluvami a hanou „paní komisárky“ Němcové. A Němcová mu oplátila, když po návratu z Brixenu se mu přátelé a známí vyhýbali. Přihlásila se k němu na ulici a zdaleka mu podávala ruku, třebaže věděla, že je neustále sledován policií. A když ji na to sám upozornil, s úsměvem řekla, že si z oho nic nedělá.*“²⁵

19. června 1841 se manželům Němcovým narodilo děvčátko a téhož dne bylo zapsáno do matriky kaplanem J. T. Khunem. Dcerka se jmenovala Theodora. Josef Němec jí říkal Dora a Němcová Bohdanka. Jako kmotrové byli uvedeni Vilemína Steidlerová, manželka koňského lékaře v České Skalici, a Theodor Schmidt, který zastával funkci poddozorce finanční stráže v Litomyšli.²⁶

Během léta 1841 začala paní Betty navštěvovat svá oblíbená místa. Spolu s ní chodívali na procházky děkan Sluga²⁷ a kaplan Kuhn. Procházeli se kolem kostela sv. Anny.²⁸ Jak už je výše zmíněno, Božena Němcová milovala květiny. A tak si pokaždé z louky přinášela obrovské kytice kohoutků a ruchtarců.²⁹

Od návštěvy v Praze v zimě roku 1840 se u Boženy začala objevovat jistá nervozita. Společně s mužem očekávali, kdy by mohla dorazit zpráva o jejich přeložení do Prahy. Němcová už měla vlastní představu o tom, že svůj život prožije v městě nad Vltavou. Často si představovala samu sebe v okruhu tamějších vlastenců a umělců.

Jednoho odpoledne v létě 1841 se před domem Bezstarostích objevila bryčka. Na dvířkách a opěradlech byl šlechtický znak. Koně řídil nějaký cizí pán, který se dorozumíval německy a tázal se, kde bydlí rodina Němcova. Nakonec vstoupil do domu a pobyl tam krátký čas. Poté vycházel společně s manželi Němcovými a rozloučil se. Údajně to byl otec Boženy Němcové Jan Pankl.

Na podzim se u paní Betty objevovaly zvláštní nálady. Někdy byla plná elánu, rozdávala úsměvy nebo si povídala s místními. Tento radostný stav vystřídal zamlklost

---

²⁴ Paní Betty se seznámila s Karlem Havlíčkem Borovským v Polné 15. 8. 1841. HLADÍK, B.: *Božena Němcová a Polná*. Polná: Kulturní klub a Muzeum Vysočiny, 1976, s. 11.

²⁵ BENEŠOVÁ, M.: *Božena Němcová v Polné*. Polná: městské Rérychovo museum, 1958, s. 11.

²⁶ HLADÍK, B.: *Božena Němcová a Polná*. Polná: Kulturní klub a Muzeum Vysočiny, 1976, s. 11.

²⁷ Přítel kněze Kuhna. BENEŠOVÁ, M.: *Božena Němcová v Polné*. Polná: městské Rérychovo museum, 1958, s. 11.

²⁸ Kostel sv. Anny se nacházel na severní straně náměstí a poblíž něho tehdy byly masné krámy společně s poštou.

²⁹ Ruchtarec je dnes nepoužívaný název kopretiny.

a smutné pocity. Bylo možné, že na ni měla vliv krása podzimu, díky níž si mohla vzpomenout na svůj domov. Pravděpodobně to mohl být i její tělesný stav po porodu nebo její nerealizovaná tvůrčí síla. A proto její muž Josef Němec přišel s návrhem, že by se jeli podívat do Vídně. Ve Vídni se Božena Němcová setkala se svým otcem a tetou Johankou. Nezapomněla také navštívit babiččin hrob, který se nacházel na matzleindorfském hřbitově.³⁰ Společně se svými příbuznými navštěvovala divadla, obrazárny, procházela si památky města a postupně se snažila vstoupit do života vídeňských Čechů.

Když se Němcovi vrátili zpět do Polné, Boženin život opět probíhal ve starých kolejích. Postupně byl obohacen plesy a divadlem. Paní Betty, jak známo, se hodně věnovala tanci.

Polenské divadlo bylo založeno v devadesátých letech 18. století a vždy se těšilo velké oblibě místních měšťanů. Božena Němcová nevynechala ani jedinou hru. Mezi představení, která zde zhlédla, patřila i hra *Pašeráci*³¹, v níž si o pět let později v Domažlicích sama zahrála. Režisérem byl její muž Josef Němec.

Na jaře roku 1842 se schyloval pobyt Němcových ke konci. V květnu se manželé Němcovi dozvěděli, že by Josef měl být přeložen do Prahy. Božena Němcová z té zprávy byla nadšená³², zato přátelé Němcových nesli jejich odchod těžce. Při odchodu byli doprovázeni jejich pozdravy a přáními. Boženě přáli, aby byla hlavně zdravá, šťastná a spokojená. Jejich další prosbou bylo, aby na ně paní Betty vzpomínala s láskou a nezapomněla na své přátele.

Božena Němcová se už do Polné nikdy nevrátila. Byly tam pouze poslány její dopisy³³, které psala Antonínu Pittnerovi. Často v nich vzpomínala na krásné malé městečko a dobré lidi, k nimž pociťovala upřímné přátelství. Mezi její další vzpomínku patřily kroje. Mnohokrát si vybavovala kroj³⁴, který spatřila na svatbě v Kamenné, kde byla se svým mužem.

---

³⁰ BENEŠOVÁ, M.: *Božena Němcová v Polné*. Polná: městské Rérychovo museum, 1958, s. 12.

³¹ Drama, které napsal Ernst Raupach. Známý autor historických dramát, komedií a činoher. (přeloženo J. K. Tylem)

³² V Praze paní Betty pronikla do vlastenecké společnosti a zároveň se zapojila do pražského národního a literárního ruchu.

³³ Dopisy psané v lednu a únoru v roce 1845. Jedná se o cenný zdroj informací o nadšeném vztahu Boženy Němcové k Polné. Tyto dopisy jsou uloženy v polenském muzeu. HLADÍK, B.: *Božena Němcová a Polná*. Polná: Kulturní klub a Muzeum Vysočiny, 1976, s. 13.

³⁴ Typický kroj selky z Polska, jenž byl nošen do konce druhé světové války. Kroj se širokou modrou sukní, tmavou zástěrou a červenými punčochami. HLADÍK, B.: *Božena Němcová a Polná*. Polná: Kulturní klub a Muzeum Vysočiny, 1976, s. 14.

V únoru roku 1843 v Praze se konal na Žofině český bál. Božena Němcová poslala Pittnerovi dopis, v němž se zmínila, zda by jí neopatřil ten kroj, který viděla na svatbě v Kamenné. Pittner s její prosbou souhlasil a kroj jí vypůjčil a poslal. Božena tak na bále sklízela velký obdiv. Mezi její tanečnický patřil pětadvacetiletý student medicíny. Jmenoval se Václav Bolemír Nebeský.³⁵ Stal se známým a uznávaným básníkem. Tento muž byl Boženin ztělesněný ideál.

O měsíc později napsala Božena Němcová první báseň, která byla upravena Nebeským. Nazývala se *Ženám českým*.³⁶ Tato báseň byla v pražských kruzích velmi uznávána, nadšeni byli i lidé z Polné. Antonín Pittner si díky této básni potvrdil, že jeho odhad nevšedního talentu Boženy Němcové byl správný, a že v ní správně vytušil ženu určenou k velikému národnímu dílu.

„A až do konce svého života rád mluvil o tom, že k tomuto dílu byl položen základ v jeho rodném městě Polné.“³⁷

---

³⁵ BENEŠOVÁ, M.: *Božena Němcová v Polné*. Polná: městské Rérychovo museum, 1958, s. 14.

³⁶ Tamtéž.

³⁷ Tamtéž.

2. Charakteristika polenského regionu

2.1 Základní informace o Polné

Polná je považována za velmi významné město z historického hlediska. Důkazem toho je vyhlášení Polné roku 2007 jako historického města pro rok 2006. Samotné historické jádro se skládá ze tří náměstí³⁸ a ze čtyř kostelů³⁹. Toto malebné městečko se nachází v samém středu Českomoravské vrchoviny v zalesněné krajině mezi městy Žďár nad Sázavou, Havlíčkův Brod, Třebíč a Jihlava. Leží na řece Šlapance, která se vlévá do místního rybníku Peklo.

Název Polná vznikl podle Antonína Profouse⁴⁰ jako adjektivum od slova pole ve významu polní práce neboli obdělávaného pozemku. Přídavné jméno „*polní*“ se dále užívá ve smyslu vojenském.⁴¹ Používají se adjektiva jako válečný, vojenský aneb na poli se zdržující a k ležení patřící.⁴²

V Polné žije necelých 5200 obyvatel. Spadá pod římskokatolickou farnost Polná. Farním kostelem je děkanský chrám Nanebevzetí Panny Marie.⁴³ Město Polná se dělí na pět místních částí. Mezi ně patří obce Nové Dvory, Janovice, Hrbov, Polná a Skryšov.

---

³⁸ Husovo náměstí je situováno uprostřed města. Jeho vznik se datuje do 2. poloviny 15. století. Toto náměstí má tvar pravidelného obdélníku a je zde 32 patrových měšťáckých domů. Druhým náměstím bylo Sezimovo náměstí, které bylo nejdříve osídleno. Po staletí zde byly pořádány trhy a nechyběly zde ani takzvané masné krámy, kde řezníci nabízeli čerstvé maso. Dnes se zde každoročně pořádají oblíbené vánoční trhy. Třetím náměstím je Karlovo náměstí, jež bylo založeno v roce 1680. Skládá se ze dvou částí - horního náměstí s půdorysem ve tvaru trojúhelníka a dolního náměstí, tzv. Rabínského plácku, jelikož se na dolním náměstí naházela synagoga. Na Karlově náměstí bydleli především Židé, z tohoto důvodu je místními označováno jako „*židák*“. In: Informační centrum Polná: Titulní strana [online]. [cit. 9. 12. 2017].

Dostupné z: <http://www.infocentrumpolna.cz/polenska-namesti/ds-1017/p1=1043>

³⁹ Mezi polenské kostely patří děkanský chrám Nanebevzetí Panny Marie, dva hřbitovní kostely sv. Kateřiny a sv. Barbory, kostel sv. Anny. POJMON, Fr.: *Polná. Popis dějepisný, místopisný a statistický*. Polná: vydal vlastním nákladem děkan František Pojmon, 1897, s. 5.

⁴⁰ Antonín Profous působil jako český středoškolský profesor, jež se zabýval pracemi z oboru toponomastiky. Mezi jeho nejznámější díla patří publikace *Místní jména v Čechách*, která je dále rozdělena abecedně do pěti dílů. In: Antonín Profous [online]. [cit. 9. 12. 2017].

Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/autori/antonin-profous-82621>

⁴¹ Například při užití přídavného jména „*polní*“ ve smyslu polní (vojenské, pojízdné) kuchyně.

⁴² POJMON, Fr.: *Polná. Popis dějepisný, místopisný a statistický*. Polná: vydal vlastním nákladem děkan František Pojmon, 1897, s. 6.

⁴³ Největší polenský chrám, který byl později vyhlášen jako národní kulturní památka. Jeho stavba byla zahájena rakouským šlechticem Leopoldem Ditrichštejnem. Po jeho smrti byla stavba chrámu pozastavena a už nikdy nebyla dokončena tak, jak si majitel polenského panství představoval. POJMON, Fr.: *Polná. Popis dějepisný, místopisný a statistický*. Polná: vydal vlastním nákladem děkan František Pojmon, 1897, s. 56.

Starostou je Jindřich Skočdopole.⁴⁴

Znak města Polná dostal první statutární podobu v roce 1479. Tento nový městský erb udělil majitel panství Polná-Přibyslav, kníže Viktorin z Kunštátu.⁴⁵ Vyobrazení zahrnovalo dvě zkřížené ostrvě s kaprem. Od konce 15. století se znak města Polná lišil jen v určitých detailech. Změnou bylo zobrazení tří kaprů od šlechtického rodu Žejdliců, které bylo zakresleno do pravé věže. Naopak v levé věži byly navíc přidány dva svisle položené vinařské nože od rodu Ditrichštejnů.⁴⁶

Prapor města Polná má podobu modrého listu s bílým španělským štítkem, v němž je žlutý kapr podložený zkříženými černými ostrvemi.⁴⁷

---

⁴⁴ Jindřich Skočdopole byl pedagogický pracovník, veřejný činitel a publicista. Od roku 1970 je členem TJ Slavoj Polná. Zastupitelstvem byl zvolen starostou Polné pro období 1998-2002. PRCHAL, J.: *Biografický slovník Polenska. Významní rodáci a obyvatelé regionu*. Polná: nakladatelství Linda, 2002, s. 164.

⁴⁵ Syn Bočka z Kunštátu a z Poděbrad, který zdědil kunštátské panství na základě rodinných smluv po roce 1408. Boček byl dědem pozdějšího českého krále Jiřího z Poděbrad. HOSÁK, L. a ZEMEK, M.: *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, Jižní Morava*. Praha: nakladatelství Svoboda, 1981, s. 132. 25. listopadu téhož roku obnovil a potvrdil práva a výsady, o něž město přišlo za války. PRCHAL, J.: *Město Polná: Historické město roku 2006*. Polná: vydalo město Polná, 2012, s. 2.

⁴⁶ Rod Ditrichštejnů. In: město Polná [online]. [cit. 9. 12. 2017].

Dostupné z: <http://www.mesto-polna.cz/znak-a-nbsp-prapor-mesta/d-317946/p1=71917>

Ditrichštejnové patřili mezi významné moravské světské velkostatkáře. HOSÁK, L. a ZEMEK, M.: *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, Jižní Morava*. Praha: nakladatelství Svoboda, 1981, s. 26.

⁴⁷ Jedná se o obrazec jedné z nejstarších pečeti pánů z Pirkštejna. Tamtéž.

2.2 Sociokulturní zázemí polenského regionu v 1. polovině 19. století

Město Polná bylo v 19. století pro široké okolí kulturním a společenským centrem, především v době národního obrození. Hlavní obživou bylo zemědělství. Velký vzestup zaznamenalo také hlavní polenské řemeslo soukenictví⁴⁸, které se ve městě úspěšně rozvíjelo až do druhé poloviny 19. století. Později již domácí výroba suken nemohla konkurovat výrobě tovární a její prosperita začala klesat, až došlo k jejímu zániku. V polovině 19. století v Polné žilo 6500 obyvatel a Polná se stala třetím největším městem na Vysočině.⁴⁹ Byla součástí Čáslavského kraje a také střediskem největšího panství v kraji. Panství Polná-Přibyslav, které patřilo šlechtickému rodu Ditrichštejnů, mělo sídlo ve Vídni a v Mikulově. Zahrnovalo dvě města (Polná a Přibyslav) a padesát obcí.⁵⁰ V Polné žila významná židovská komunita, která již nejméně od 17. století byla organickou součástí města.

Vlastenecký život v Polné vzkvétl zásluhou kupce a později starosty Antonína Pittnera, který navázal styk s Josefem Kajetánem Tylem⁵¹, A. Musilem a dalšími významnými osobnostmi. Jeho věrným přítelem byl také Karel Havlíček Borovský, který Pittnera pravidelně navštěvoval. Pittner se podílel na prodeji spisů Matice české⁵². V roce 1838 založil Českou obrozeneckou knihovnu a o sedm let později pořádal České besedy.

Obrozenecký život v Polné poznamenal i příchod Boženy Němcové, která do Polné přijela společně se svým manželem Josefem Němcem a synkem Hynkem v roce 1840. Město se pyšnilo tím, že se do ruky paní Betty dostala první česky psaná kniha. Dostala ji od kaplana Josefa Tapina Kuhna.

Nejvýznamnější a nejstarší kulturní institucí města Polná bylo ochotnické divadlo. Nejednalo se jen o zábavu a kulturní povznesení, ale i o udržení českého národa. Mělo

---

⁴⁸ Ve městě bylo v provozu až 300 soukenických dílen.

⁴⁹ Po Jihlavě a Třebíči. PRCHAL, J.: *Polná v 19. století*. Polná: vydalo nakladatelství Linda, 2005, s. 3.

⁵⁰ Benátky, Bílek, Borová /Havlíčková Borová/, Brzkov, Buková, Cibotín, Česká Jablonná, Český Šicendorf, Hesov, Dobronín, Dolní Věžnice, Dobroutov, Hluboká, Horní Věžnice, Hrbov, Hřiště, Jitkov, Kamenná, Keřkov, Kohoutov, Krucemburk, Malá Losenice, Modlíkov, Německá Jablonná, Nížkov, Nové Dvory u Přibyslavi, Olešenka, Oudoleň, Peršíkov, Poděšín, Pořežín, Račín, Ronov, Rosička, Sázava, Sirákov, Slavětín, Sobiňov, Sopoty, Stříbrné Hory, Strážov, Šachotín, Šenfeld /Žižkovo Pole/, Špinov, Utín, Velká Losenice, Věžnicka, Záborná, Ždírec nad Doubravou, Železné Horky. PRCHAL, J.: *Polná v 19. století*. Polná: vydalo nakladatelství Linda, 2005, s. 4.

⁵¹ Josef Kajetán Tyl - zakladatel moderního českého divadla, prozaik a tvůrce národní hymny. KOUKAL, E.: *Tyl - Němcová - Klácel: Výchovný význam jejich díla: Sborník*. Brno: 1. vyd. SPN, 1955, s. 14.

⁵² Matice česká - český nakladatelský podnik a osvětová organizace, která vydávala českou literaturu a překládala díla cizích autorů. Byla založena v roce 1831 Františkem Palackým.

obrovský vliv na uvědomování prostého lidu. Brzy se stalo středem pozornosti úřadů, které je začaly zakazovat a zároveň i omezovat pod nejrůznějšími záminkami. V roce 1823 se ujal vedení ochotníků soukeník Petr Pokorný, jenž vedl divadlo až do roku 1840.

„V letech 1839–1843 se hrálo divadlo na náměstí v domě č. 23 u Ignáce Plíčky (nynější prodejna zeleniny), potom v č. 45 u Matěje Pelikána (samoobsluha Pramen), a nakonec v č. 41 u sládka Lorensiho (nyní „U Slovana“).“⁵³

Božena Němcová, která v Polné žila od roku 1840 do poloviny roku 1842, si poznamenala ve svých stručných poznámkách k životopisu heslo „Přítel v nouzi“⁵⁴. Tento pojem se měl týkat divadelního večera 24. dubna roku 1842. Také s Tylovými spisy se seznámila v ochotnické knihovně. V bibliotéce mohla najít všechny čtyři svazky *České Thálie*, sbírky dramát od V. Špinky,⁵⁵ které později byly redigovány J. K. Tylem v letech 1837 - 1841. Sbírkou obsahovala Tylovy původní hry *Nalezenec* a *Čestmír*⁵⁶

Roku 1845 se stal ředitelem polenského divadla Antonín Pittner.⁵⁷ Pod jeho vedením dosáhlo Ochotnické divadlo vyšší úrovně.

„V říjnu 1845 referoval Pittner v pražských Květech o oživení polenského divadla. Psal o velkém zájmu obecnosti i herců, a chválil mladého učitele Antonína Klusáčka, který pořídil nové kulisy.“⁵⁸

2.3 Památky

Polenský hrad patřil k nejstarším feudálním stavbám v Polné. Hrad byl po několika požárech a poškození přestavěn a jeho podstatná část byla změněna na zámek. Tato budova sloužila k hospodářským účelům a v některých jeho částech byly zřízeny i byty. V době, kdy paní Betty pobývala v Polné, ráda chodívala na parkán, jenž se nacházel poblíž areálu hradu a zámku. Zde četla české knihy.⁵⁹

Stará polenská škola byla postavena poblíž Brožova domu v Poděbradově ulici čp.

⁵³ HLADÍK, B.: *180 let Ochotnického divadla v Polné*. Polná, Kulturní klub MěstNV v Polné, 1978.

⁵⁴ HLADÍK, B.: *180 let Ochotnického divadla v Polné*. Polná, Kulturní klub MěstNV v Polné, 1978, s. 9.

⁵⁵ Nakladatel, překladatel, knihtiskař a spisovatel. Tamtéž.

⁵⁶ Tamtéž.

⁵⁷ Antonín Pittner – polenský kupec, skvělý organizátor a významná osobnost národního obrození. Tamtéž.

⁵⁸ Tamtéž.

⁵⁹ PRCHAL, J.: *Město Polná: historické město roku 2006*. Polná: vydalo město Polná, 2012, s. 6.

77. Je typickou ukázkou měšťanského renesančního domu s cennými dobovými prvky. Dokumentuje historii školství. Je tvořena úplným interiérem třídy z poloviny 19. století.⁶⁰

---

⁶⁰ PRCHAL, J.: *Město Polná: historické město roku 2006*. Polná: vydalo město Polná, 2012, s. 12.

2.4 Sociokulturní zázemí polenského regionu v současnosti

Město Polná se za století své existence postupně měnilo. Původní trhová ves v místě dnešního Sezimova náměstí se rozrostla v město, které dříve bylo sevřené opevněním. Dnes dochází k stálému rozrůstání.

Nyní je Polná příjemným malým městem s rozšířeným drobným průmyslem a pěkným okolím. Probíhá zde spousta kulturních akcí. V Polné je možnost zhlédnout několik významných památek.

Nejstarší dochovanou památkou ve městě je areál hradu a zámku. Jak už je výše zmíněno, polenský hrad byl kvůli požárům několikrát přestavěn⁶¹. Od sedmdesátých let 20. století došlo k další rozsáhlé rekonstrukci. Poblíž zámku byla zřízena restaurace s ubytováním, která je dnes stále v provozu. Blízko zámku vybudovali polenští obyvatelé Základní uměleckou školu a Zámecký klub, v němž se konají koncerty alternativních rockových kapel. „V hradní věži s branou sídlí Městské muzeum v Polné, je zde také umístěna část depozitáře; podstatná část stálých muzejních expozic je umístěna na hradě a v dalším zámeckém křídle.“⁶² Do areálu je také zahrnuto městské kino, které provozuje Beat Fan Club.⁶³ Na nádvoří zámku pořádají Polenští v červenci a v srpnu různé kulturní pořady.⁶⁴

V roce 1895 byl založen Spolek městského muzea, který byl budován sbírkovým fondem Městského muzea Polná. U zrodu muzea a vznik prvních expozic stál především Břetislav Rérych⁶⁵, pro něhož se muzeum stalo životním posláním. Sbíрку muzea tvoří rozličné předměty, které dokumentují historii polenského regionu.⁶⁶ Kromě stálé výstavy jsou v prohlídce zahrnuty hlavní prostory hladomorny, jež se nachází poblíž polenského zámku.⁶⁷

V Polné je v současnosti zaznamenáno devět tzv. smírčích kamenů⁶⁸, které jsou

---

⁶¹ Jeho výsledná podoba byla provedena v 18. století, kdy jeho velká část byla přestavěna na zámek. PRCHAL, J.: *Město Polná: historické město roku 2006*. Polná: vydalo město Polná, 2012, s. 6.

⁶² PRCHAL, J.: *Město Polná: historické město roku 2006*. Polná: vydalo město Polná, 2012, s. 7.

⁶³ PRCHAL, J.: *Město Polná: historické město roku 2006*. Polná: vydalo město Polná, 2012, s. 8.

⁶⁴ Tyto akce jsou nazývané Polenské kulturní léto.

⁶⁵ Břetislav Rérych (1872-1936) – učitel a vlastivědný badatel

⁶⁶ Dobové listy, dokumenty a literatura, kroniky, mince, šperky, nábytek a další.

⁶⁷ Mezi stálé expozice Městského muzea Polná patří Stará polenská škola, Lékárna U černého orla (jedná se o ukázkou venkovské lékárny), Kupecký krám a stará polesná řemesla (jsou umístěny v přízemí hradní části), Historické hodiny a vývoj hodinářského řemesla, Lapidárium a pokoj Vlasty Pittnerové. PRCHAL, J.: *Město Polná: historické město roku 2006*. Polná: vydalo město Polná, 2012, s. 12.

⁶⁸ PRCHAL, J.: *Město Polná: historické město roku 2006*. Polná: vydalo město Polná, 2012, s. 14.

umístěny na původních místech.

Na Husově náměstí na domě čp. 47⁶⁹ je umístěna pamětní deska Boženy Němcové, jež je vyrobena ze žuly. Na desce můžeme zhlédnout sekaný text, který sděluje základní informace o spisovatelce a o jejím pobytu v Polné.

Polná je nejen na Vysočině, ale i v jiných místech vnímána jako středisko kulturního a společenského života na velmi dobré úrovni. Aktivita polenských obyvatel si drží v této oblasti bohatou a věčnou tradici. Významnou roli hraje pěvecký spolek s názvem Bratrstvo literáckého kůru⁷⁰. Jevištní divadlo je v Polné činné od roku 1798. V roce 1953 byla založena tělovýchovná jednota Slavoj Polná. Její působnost přetrvává dodnes. Slavná je i Mrkvancová pouť, která se považuje jako jedna z největších poutí na Vysočině a která se koná vždy druhou neděli v září. Polenští obyvatelé rádi organizují turistické pochody, například Polenský mrkvanec.⁷¹ K dalším společenským činnostem patří přehlídka pěveckých souborů mládeže Cantate Domino.⁷²

---

⁶⁹ Dnes je to obchod s květinami.

⁷⁰ O tomto spolku existují písemné zprávy již z konce 16. století. PRCHAL, J.: *Město Polná: historické město roku 2006*. Polná: vydalo město Polná, 2012, s. 38.

⁷¹ Pochod Polenský mrkvanec se koná vždy v září.

⁷² PRCHAL, J.: *Město Polná: historické město roku 2006*. Polná: vydalo město Polná, 2012, s. 39.

3. Bibliografické údaje

3.1 Osobnost české spisovatelky Boženy Němcové (Barbory Panklové)

(4. 2. 1820 Vídeň – 21. 1. 1862 Praha)

K významným osobnostem, jež ovlivnilo město Polná, se zařazuje i česká spisovatelka Božena Němcová.⁷³

O paní Betty se zajímala řada jejích životopisců⁷⁴, kteří o ní napsali mnoho statí a knih. V některých spisech se objevuje spousta nejasností a dohadů o jejím životě. Její původ není dodnes úplně ujasněn. Otázkou je, zda byla, či nebyla šlechtického původu.

Většina literárních historiků se domnívá, že ve skutečnosti byla Božena Němcová nemanželskou dcerou vévodkyně Doroty Zaháňské a rakouského důstojníka a diplomata Clama-Martinice.⁷⁵ Jejimi pěstouny byl Jan Pankl a Terezie Panklová.

Mládí prožila v Ratibořicích u České Skalice, poblíž letního šlechtického sídla. Její dětství nebylo radostné. Trápilo ji, že jí Terezie Panklová nevěnovala dostatek pozornosti. Místo ní se o Barunku starala babička Magdalena Novotná, která nahrazovala chladnost matky. Babiččin pobyt netrval dlouho. Po neshodách s dcerou Terezií odjela za svojí druhou dcerou, jež žila ve Vídni. Od roku 1826 začala Barunka navštěvovat obecnou školu. V deseti letech byla Barunka poslána do rodiny zámeckého úředníka Hocha,⁷⁶ u něhož se měla naučit němčině a společenskému chování. Její pobyt zde trval tři roky. Po návratu z Chvalkovic domů se jí začalo po panskou přezdívat Betty. V té době věnovala svoji pozornost knihám a tanci.

Barunka vyrostla do krásy. Muži ji považovali za velmi zajímavou ženu se značným sociálním cítěním a s odvážným, otevřeným a neobvykle emancipovaným chováním. „*Profesor Jan Ignác Hanuš se v dopise příteli Janu Helceletovi do Brna o ní vyjádřil v tom smyslu, že tak „objektivní ženštinu“ ještě neviděl, a obratem dodal, že*

---

⁷³ Božena Němcová – sběratelka folklóru, autorka obrozenecké doby a zakladatelka novodobé české prózy.

⁷⁴ Životopisci – Zdeněk Nejedlý, Julius Fučík, F. X. Šalda a další. HLADÍK, B.: *Božena Němcová a Polná*. Polná: Kulturní klub a Muzeum Vysočiny, 1976, s. 3.

⁷⁵ POLÁK, J.: *Tři kapitoly o Barunce Panklové (Boženě Němcové)*. Praha: vydal nakladatel PaedDr. Tomáš Houška, 1992, s. 7.

⁷⁶ Správce Hoch žil na chvalkovickém zámku. BENEŠOVÁ, M.: *Božena Němcová v Polné*. Polná: městské Rérychovo museum, 1958, s. 3.

„až ji uvidíš, zfanfrníš se do ní docela“, což se také záhy skutečně stalo.“⁷⁷

V sedmnácti letech se měla provdat za Josefa Němce, který byl o patnáct let starší než ona. Nejprve se jí budoucí muž nelíbil, ale nakonec se s tímto osudem smířila.

„12. září 1837 byli Betty Panklová a Josef Němec oddáni v českoskalickém kostele. Nevěsta měla na sobě bleděmodré šaty a sousedské sudičky podle této barvy usoudily, že její manželství nebude šťastné. A tato pověra se ukázala pravdivou.“⁷⁸

Byla matkou čtyř dětí,⁷⁹ díky nimž setrvala v manželství více než dvacet let. Z důvodu časté změny povolání jejího muže docházelo u rodiny Němcových k neustálým změnám bydliště.⁸⁰ V roce 1842 se v jejím životě objevili jiní ohleduplní muži a postupem času docházelo mezi manželi k značnému odcizení. V prosinci roku 1850, kdy se musel Josef Němec služebně přemístit do Miškovce v Uhrách, zůstala paní Betty sama s jejími dětmi v Praze. Mezi její povinnosti patřilo postarat se o zajištění své rodiny. Peníze k obživě získávala příležitostným psaním a častým úklidem. Mnohdy žila na dluh. Na konci padesátých let došlo k rozpadu manželství. Jednou z příčin byla smrt jejího nejmilejšího dítěte, nejstaršího syna Hynka, v roce 1853.⁸¹

Roku 1861 připravovala Němcová v Litomyšli vydání svých spisů. Ale její zdravotní stav se zhoršil a po návratu zpět do Prahy došlo k jejímu předčasnému úmrtí.

3.1.1 Literární činnost Boženy Němcové

Literární činnost Boženy Němcové byla zahájena psaním básní. K jejím vrcholným dílům patřila Babička.⁸² První sešit 2. vydání⁸³ dostala v den před smrtí. Kromě pohádek a báchorek, které psala do různých časopisů, se také soustředila na realistické studie s biedermeierským zabarvením o lidech, s nimiž přišla do styku díky

---

⁷⁷ HORKÝ, M. a HORKÝ, R.: ed. *Božena Němcová - život, dílo, doba: sborník příspěvků ze stejnojmenné konference konané ve dnech 7. - 8. Září 2005 v Muzeu Boženy Němcové, Česká Skalice*. Česká Skalice: Muzeum Boženy Němcové, 2006, s. 72.

⁷⁸ BENEŠOVÁ, M.: *Božena Němcová v Polně*. Polná: městské Rérychovo museum, 1958, s. 4.

⁷⁹ Božena Němcová se svým manželem měli tři syny a jednu dceru. Jmenovali se Hynek, Jaroslav, Karel a Theodora.

⁸⁰ Josefov, Litomyšl, Polná, Praha, Nymburk, Domažlice a další. PRCHAL, J.: *Biografický slovník Polenska. Významní rodáci a obyvatelé regionu*. Polná: nakladatelství Linda, 2002, s. 107.

⁸¹ HORKÝ, M. a HORKÝ, R.: ed. *Božena Němcová - život, dílo, doba: sborník příspěvků ze stejnojmenné konference konané ve dnech 7. - 8. Září 2005 v Muzeu Boženy Němcové, Česká Skalice*. Česká Skalice: Muzeum Boženy Němcové, 2006, s. 72.

⁸² K jejím dalším dílům patřily sbírky Národní báchorky a pověsti, Slovenské pohádky a pověsti. Napsala několik povídek, novel a próz. (Divá Bára, Pan učitel, Dobrý člověk)

⁸³ 1. vydání v roce 1855. PRCHAL, J.: *Biografický slovník Polenska. Významní rodáci a obyvatelé regionu*. Polná: nakladatelství Linda, 2002, s. 107.

svému manželovi Josefu Němcovi při služebních cestách. V jejím díle byly vždy potlačovány a či harmonizovány osobní či společenské rozpory. Avšak v jejím skutečném životě tomu tak nebylo.

Po její smrti došlo k docenění fenomenální kvality jejího literárního díla. Byla označena za největší Češku 19. století, vstoupila do školních učebnic české literatury. V těchto učebnicích je oddělena její lidská expresivnost od vlastní literární tvorby, která se stala její útěchou, když se ocitala v největší životní krizi.

3.2 Josef Němec

(10. července 1805 Nový Bydžov – 17. září 1879 Tábor)

3.2.1 Charakteristika Josefa Němce

„Můj obyčej je, že vždy zřejmě mluvím a jednám, za lubem si nikda nic nenechávám.“⁸⁴

Josef Němec se narodil 10. července roku 1805 v Novém Bydžově jako prvorozený syn měšťana a kloboučníka Václava Němce a jeho ženy Anny, jež se za svobodna jmenovala Škopíčková. Měl dalších pět sourozenců.⁸⁵

Stal se komisařem finanční stráže a byl považován za „pravého Bořivoje“, projevujícího se rázným vystupováním. Sloužil věrně a nezištně státu jak proti podloudníkům, tak i proti odpůrcům české národnosti. V pluku byl Josef Němec oblíben. Ve službě byl považován za spolehlivého muže, jenž zasluhuje povýšení. Byl rázného a přímého charakteru, často prostořeký. Mluvil německy, česky, italsky a částečně i latinsky. Měl spoustu přátel, ale i nepřátel, kteří jemu a paní Betty způsobili mnoho nepříjemností, neustálou nepřízeň vládních činitelů a časté pronásledování přesazováním z místa na místo, až nakonec byl ze státní služby vyhoštěn.

Měl vysokou postavu a jeho snědé tváře ukazovaly přísné rysy. Josef Němec činil příznivý dojem. Byl ušlechtilý a na svůj stav velmi vzdělaný. Zajímal se o veřejné

---

⁸⁴ Stručná charakteristika Josefa Němce z roku 1861. POKORNÁ, M.: *Josef Němec - Neobyčejný muž neobyčejné ženy*. Praha: Academia, 2009, s. 19.

⁸⁵ Vavřínek (1807-1846), František (1809-1878), Václav (1811-1812), Anna (1815-1866) a Václav (1818-1857). POKORNÁ, M.: *Josef Němec - Neobyčejný muž neobyčejné ženy*. Praha: Academia, 2009, s. 33.

dění, v němž se snažil orientovat, aby pochopil smysl národně obrozeného hnutí. Sofie Podlipská, blízká přítelkyně paní Boženy, se vyjádřila o jejím manželovi pozitivně. Považovala ho za vzdělaného a poctivého muže. Srovnávala ho s jinými finančními komisaři, kteří si tehdy žili ve velkém blahobytu, na rozdíl od Josefa Němce.

Josef Němec neměl na svoji manželku a své děti příliš času.⁸⁶ Tvrdá služba, jež vyžadovala neustále bezohlednou přísnost, se jevila v celém jeho zevnějšku. Chtěl jim ukázat svou cenu při své další cestě do Uher. Odjel tam proto, aby si postupně vybudoval svoji novou kariéru, bohužel neúspěšně. „*Doufám, že budu-li jen s chutí pracovat, za tři měsíce tak daleko to přivedu, že se v ouřadování žádného nebudu muset bát a že tu všechny do kapsy strčím, to si alespoň troufám, vždyť to nejsou žádné čáry a člověk potřebuje jen trochu zdravého rozumu a bystřej přehled a to mám obojí.*“⁸⁷ Josef Němec někdy přeceňoval své schopnosti, a tak přišla velké množství zklamání, hlavně z neúspěchů své kariéry. Byl tím tak ovlivněn, že celé dny seděl doma, četl, kouřil a zároveň se zlobil na celý svět. Jeho chování se nelíbilo paní Betty. Josef Němec jí překážel v její práci. Neměla pohodlný byt, aby se mohla od něj oddělit a přemístit se do jiné místnosti. Vytýkala mu zbrklost, prudkost a také nedomyšlenost některých jeho kroků.

Smysl Němcova života se nacházel v tom, že se považoval za zachránce písemnictví své ženy Boženy Němcové.⁸⁸ Vytrhl ji z prostředí, v němž se podle něj ztrácela. Byl to on, kdo jí dal do ruky Jungmannovu Slovesnost, kdo jí pověděl o pražském centru národního života a seznámil ji s významnými osobnostmi.⁸⁹

3.2.2 Vzdělání Josefa Němce

Po absolvování místní obecné školy se stal studentem královéhradeckého gymnázia, z něhož musel brzy odejít kvůli studentskému přestupku. Přestoupil na pražské staroměstské gymnázium. Ze všech profesorů, kteří ho vyučovali na gymnáziu, měl nejraději Josefa Jungmanna.⁹⁰ Po maturitě roku 1824 nastoupil na Karlo-Ferdinandovu⁹¹ univerzitu v Praze. Zde však dlouho nepobyl a byl vyloučen ze studia,

---

⁸⁶ Neustále byl na služebních cestách.

⁸⁷ POKORNÁ, M.: *Josef Němec - Neobyčejný muž neobyčejné ženy*. Praha: Academia, 2009, s. 25.

⁸⁸ U své ženy obdivoval její literární činnost, jež ho těšila. Byl na i hrdý.

⁸⁹ Josef František Palacký, Josef Kajetán Tyl, Karel Havlíček Borovský.

⁹⁰ „*Když byl jeho učitelem Jungmann, probudila se tu v něm vřelá láska k vlasti a národu.*“ Tamtéž.

⁹¹ POKORNÁ, M.: *Josef Němec - Neobyčejný muž neobyčejné ženy*. Praha: Academia, 2009, s. 34.

propadal z předmětu náboženství. Po vyloučení byl nucen vzít si vojenskou uniformu.

V roce 1827 byl Němec poslán do Itálie, kde ho povýšili na šikovatele.⁹² Do Prahy se vrátil roku 1831 a byl přiřazen ke granátnickému oddělení. O rok později došlo na jeho vlastní žádost k jeho propuštění. Začal pracovat u finanční stráže a poté se stal státním úředníkem.

Pro dobré fungování rakouského státu bylo nutné zříditi síť věrně sloužících úředníků. Tito úředníci se pak museli stěhovat z jednoho místa na druhé. Bylo obvyklé, že služba na jednom místě trvala necelé tři roky. Mezi tyto úředníky patřil i Josef Němec, u něhož docházelo k častému stěhování. Jeho cílem bylo získat definitivu.⁹³ Jednalo se o prestižní záležitost a životní perspektivu, která měla zajišťovat jistotu penze ve stáří nebo v nemoci. Další jejich povinností bylo dodržovat služební přísahu. *„Přísaha měla varovat zejména před členstvím v zednářských a jim podobných společnostech, z nichž měl metternichovský režim po zkušenostech z francouzské revoluce a následného období napoleonských válek velké obavy.“*⁹⁴

Josef Němec pracoval od 1. srpna 1836 do konce dubna 1838 v Červeném Kostelci. Zde se seznámil s Barborou Panklovou, s níž se oženil v září roku 1837. Během prvních pěti let společného manželství musel vystřídat několik míst.⁹⁵

V roce 1842 přeložili Němce do Prahy a zde se ucházel o místo podinspektora, na něž byl v prosinci navržen. Ve Vídni tento návrh zamítli. Zjistili, že v jeho služební knížce není zapsána jeho získaná definitivita.

V roce 1847 byl Němec připsán do seznamu členů Matice české. Společně s ženou projevovali svoji vlasteneckou nadšenost a příslušnost k jazykově českému národu.

3.3 Společný život manželů Němcových

Betty Panklová a Josef Němec vstoupili do společného manželství 12. září 1837. Tehdy bylo Boženě pouhých 17 let a jejímu muži 32 let. V mladé domácnosti docházelo

---

⁹² Nejvyšší stupeň poddůstojníka.

⁹³ Trvalé ustanovení pracovního poměru ve státní službě.

⁹⁴ POKORNÁ, M.: *Josef Němec - Neobyčejný muž neobyčejné ženy*. Praha: Academia, 2009, s. 41.

⁹⁵ Po svatbě žili Němcovi krátký čas v Červeném Kostelci, v květnu v roce 1838 v Josefově, od září 1839 v Litomyšli, v zimě roku 1840 se manželé přestěhovali do Polné a nakonec následovalo město Praha. POKORNÁ, M.: *Josef Němec - Neobyčejný muž neobyčejné ženy*. Praha: Academia, 2009, s. 43.

k častým hádkám, jelikož neměli dostatek peněz a samotná Němcova práce byla velmi náročná. Manželům se narodily čtyři děti. Ve čtyřicátých letech Josef společně s Boženou projeví zájem o Matici českou. Později se Josef stal jejím členem. Oba manželé schvalovali vznik české průmyslové školy a také přispívali do Havlíčkových Národních novin. Společně vstoupili do Klácelova Českomoravského bratrstva.⁹⁶ Toto sdružení nemělo literární cíle, ale díky němu docházelo ke sblížení několika literátů.

Manželé Němcovi si byli v důležitých věcech⁹⁷ názorově blízcí. Docházelo k jejich vzájemné podpoře či doplnění. Byli to vlastenci, které spojoval optimismus. Paní Betty vždy stála při manželovi, byla s ním v pravidelném písemném kontaktu a informovala ho o tom, co se v Praze děje nového. U manželů docházelo poměrně často k dlouhým časovým úsekům odděleného žití. Pravidelně si psávali dopisy, v nichž bylo odhaleno nitro jejich duše.

„Jsme my to oba nešťastné stvoření, a já bych i nešťastnější byl, kdybych tebe neměl; věř mně, že ty ta jediná duše na světě jsi, která mně síly v této bídě podává, bez tebe kdoví kde bych už byl, proto jsem nejradši jen tobě nablízku a bez tebe je mi svět planej.“⁹⁸

Po návratu Němce zpět do Prahy začala u rodiny Němcových neočekávaná krize. Jejich společný život znepríjemnily mrzuté události. Přišla bída, manželé byli pod neustálým policejním dohledem a nejhorší věc pro Němce byla nemožnost uplatnění se v zaměstnání. Nelíbilo se mu, když jeho žena odcestovala na Slovensko. Paní Betty byla přesvědčena, že bude schopna vytvořit kvalitní díla o Slovensku. Utekla z Prahy na Slovensko z deprimující bídy a postupně se zvětšujícího manželského nesouladu. Ani zde se nevyhnula policejnímu sledování a 3. října 1855 musela Slovensko opustit. Její manžel byl v Praze už neklidný a v dopise, který jí byl od něho poslán, nespravedlivě na svoji ženu zaútočil.⁹⁹

Boženu Němcovou trápilo chování jejího muže. Mnohokrát se svěřovala svému

---

⁹⁶ Sdružení, které vzniklo za revolučního hnutí roku 1848. POKORNÁ, M.: *Josef Němec - Neobyčejný muž neobyčejné ženy*. Praha: Academia, 2009, s. 84.

⁹⁷ Manželé Němcovi projevovali cit pro spravedlnost. Nebyli lhostejní k životu kolem sebe, naopak byli důrazní a otevření. Nebáli se vystoupit z anonymity. POKORNÁ, M.: *Josef Němec - Neobyčejný muž neobyčejné ženy*. Praha: Academia, 2009, s. 85.

⁹⁸ POKORNÁ, M.: *Josef Němec - Neobyčejný muž neobyčejné ženy*. Praha: Academia, 2009, s. 87.

⁹⁹ „Přijedeš-li, bude dobře, nepřijedeš-li, také to nekerak vypadne, jak, to nevím. Jedno neb druhé přijde už ale pozdě...“ POKORNÁ, M.: *Josef Němec - Neobyčejný muž neobyčejné ženy*. Praha: Academia, 2009, s. 89.

blízkému příteli Janu Helceletovi.¹⁰⁰ V dopise, který mu napsala, se zmínila o tom, že se jejímu manželovi nelíbilo, kolik času věnovala spisovatelství. Měla by se prý raději věnovat rodině a být dobrou hospodyní.

Roku 1859, kdy se jejich společný život chýlil ke konci, se Němcová svému manželovi začala vyhýbat. Trápila ji nemoc, která se postupem času zhoršovala. V té době pracoval její muž jako revizor účtů v Hrubých Dvorech. Zval ji, aby za ním jeho žena přijela, ale Božena vždy odmítla. Když se Němec vrátil zpět domů, Němcová, pokud mohla, před ním utekla. Jejich manželství se stávalo nesnesitelným. Ublížovali si navzájem, docházelo ke každodenním hádkám, dokonce i k fyzickému útoku. Měli rozdílné představy o budoucnosti jejich mladších dětí.¹⁰¹ Paní Betty se rozhodla od manžela odejít. Kvůli jejímu rozhodnutí dospěl Němec k názoru, že ji finančně podporovat nebude. Jejich manželství oficiálně rozvedeno nebylo.

Po rozchodu s manželem si Božena Němcová slibovala, že se jí bude žít lépe. Musela si zařídit samostatný byt. V dopise synu Karlovi se zmínila o chování jeho otce vůči své osobě. Kdyby se Němec k ní lépe choval a zacházel s ní jako se ženou, a ne jako s otrokem, zůstali by šťastni až do konce jejich společného života. I sám Němec se k jejich rozchodu vyjádřil. Bránil se a nezapomněl svému synovi poznamenat, že dával vždy matce peníze z výplaty. Shazoval ji, že to nebyla žádná hospodyně a jen se věnovala knihám. Avšak Němec nevěděl, čím si Božena procházela a do jak těžké situace se dostala.

Na podzim v roce 1861 odjela paní Betty k jejím známým do Mlíkosrb. Později navštívila příbuzné Josefa Němce, kteří žili v Novém Bydžově. Němec jí návštěvu u jeho příbuzných vytýkal a Božena s ním přestala komunikovat. Psala si jen se svou dcerou Theodorou, ale také i s cizími lidmi, jimž se svěřovala se svým soukromím.

„Poctivé srdce, upřímné snažení stát se vždy dokonalejší, prospět národu, seč síly moje jsou, – to jest to jediné, co mne nad obyčejné ženské staví, které pro nic nežijou na světě.“¹⁰²

Božena i Josef si přes úbytek spousta ideálů si byli vědomi toho, co jeden pro

---

¹⁰⁰ Jan Helcelet byl redaktor moravského kalendáře Koleda a také vydal několik jejích knih. POKORNÁ, M.: *Josef Němec - Neobyčejný muž neobyčejné ženy*. Praha: Academia, 2009, s. 77.

¹⁰¹ Theodora podle otce se měla věnovat domácnosti a ne se vzdělávat s cílem stát se jednou učitelkou nebo vychovatelkou. Z Jaroslava se neměl stát výtvarný umělec, ale měl podle svého otce hledat možnost okamžitého výdělků. POKORNÁ, M.: *Josef Němec - Neobyčejný muž neobyčejné ženy*. Praha: Academia, 2009, s. 93.

¹⁰² POKORNÁ, M.: *Josef Němec - Neobyčejný muž neobyčejné ženy*. Praha: Academia, 2009, s. 97.

toho druhého znamená.

3.4 Antonín Pittner

(4. června 1814 Polná – 24. 8. 1897 Polná)

Antonín Pittner byl polenský kupec. Narodil se v rodině obuvnického mistra Josefa Pittnera. V Třebíči se vyučil kupcem a po vyučení odešel do ciziny. Přes Rakousko dorazil do Itálie, ve které navštívil město Terst. Zde nějaký čas pobyl a poté se vypravil do Německa. Práci vykonával v Mnichově a v Drážďanech. V roce 1834 se vrátil zpět do rodného města Polné. Zde si na Sezimově náměstí otevřel kupecký krámk společně s vinárnou. Při obchodních cestách do Prahy navázal kontakt s významnými lidmi z vlasteneckých kruhů. V obchodě se mu dařilo a rozšířil jej o prodej českých knih, novin a časopisů. Tento obchod se stal střediskem českých vlastenců z Polné a širokého okolí. Pittner se stýkal se známými osobnostmi české kultury a politiky.¹⁰³ Mezi jeho velké zásluhy patřilo vlastenecké probuzení české spisovatelky Boženy Němcové při pobytu rodiny Němcových v Polné v letech 1840–1842.

V roce 1838 založil v Polné obrozeneckou knihovnu a o šest let později byl jmenován poctivým členem Matice české díky získání nových dvou set členů.¹⁰⁴ Od roku 1845 vedl sedm let polenské ochotnické divadlo, o jehož aktivitě psal články do časopisu Květy. V Polné zavedl České besedy. První beseda se konala 8. října 1843. Antonín Pittner se snažil o zvelebení města, a proto v roce 1856 začal pomáhat s organizací sbírky na opravu kostela sv. Kateřiny. Usiloval o zřízení městské nemocnice, která byla otevřena roku 1858. O čtyři roky později se zasloužil o stavbu nové věže na kostele sv. Anny. Napomáhal ke vzniku nových spolků.¹⁰⁵ V roce 1865 byl zvolen starostou okresního zastupitelstva a purkmistrem města Polné. O rok později ocenil Pittnera samotný císař. Vyznamenal ho záslužným křížem ze zlata a městu věnoval tisíc zlatých dukátů.¹⁰⁶

---

¹⁰³ Mezi ně patřil Karel Havlíček Borovský (český básník, satira, politik a novinář), Vojtěch Náprstek (český vlastenec, národopisec a mecenáš), Josef Kajetán Tyl (zakladatel moderního českého divadla, prozaik a tvůrce národní hymny), J. V. Frič (básník, dramatik, prozaik a novinář), F. L. Rieger (spoluzakladatel Národní strany a český politik) a další.

¹⁰⁴ Odběratelé tisku.

¹⁰⁵ Pěvecké sbory Čestmír, spolek Sokol, Čtenářské besedy a další.

¹⁰⁶ V roce 1866 proběhla bitva u Hradce Králové. Město Polná byla obklíčena vojsky poražené rakouské armády. Po městě vyžadovali ubytování, potraviny, pokrývky a krmení pro jejich koně, jinak by hrozilo vypalování samotného města. Pittner svým zkušeným jednáním s pruským velitelstvím

Díky Pittnerovi bylo v Polné v roce 1868 zřízeno okresní hejtmanství, o čtyři roky později založil hasičský sbor a byla otevřena Průmyslová škola. Polenští v roce 1874 vytvořili Spolek hospodářský. V době, kdy Pittner byl starostou, docházelo k velkému rozkvětu města.¹⁰⁷ Jeho funkce starosty trvala až do roku 1888. Během starostování zvládl vést i městskou kroniku.¹⁰⁸ Často je Antonín Pittner považován za nejvýznamnější polenskou osobnost 19. století.

---

zabránil obrovským škodám. PRCHAL, J.: *Biografický slovník Polenska. Významní rodáci a obyvatelé regionu*. Polná: nakladatelství Linda, 2002, s. 121.

¹⁰⁷ Stavba kamenných kašen, zrušení masných krámů, úprava Sezimova náměstí, vydláždění chodníků a vybudování nové silnice do vesnice Věžnice, zavedení telegrafu, osázení okresních silnic stromy, stavba nové chlapecké školy a Varhánkova ústavu. Tamtéž.

¹⁰⁸ V kronice jsou zápisy z let 1848-1894.

3.5 Josef Tapin Kuhn

(1801 Solnice – 1866 Borová)

Josef Tapin Kuhn pocházel z města Solnice, které se dnes nachází v okrese Rychnov nad Kněžnou v kraji Královéhradeckém. Byl synem Václava Kuhna a Františky, rozené Patrčkové. Stal se knězem a byl považován za znalce písemnictví. V letech 1835–1843 působil v Polné jako vlastenecký kněz.

V Polné měl svůj vlastní byt, který byl umístěn v tzv. kaplance¹⁰⁹ a v němž se nacházela polenská knihovna.¹¹⁰ Častou návštěvnicí Kuhnovy knihovny se stala i Božena Němcová. Kuhn jí ochotně dával k dispozici své knižní poklady.¹¹¹ Koncem února v roce 1841 se paní Betty dostala do rukou první česká kniha, již jí půjčil páter Kuhn. Jednalo se o dílo s názvem *Alhambra*. Byla to kniha amerického klasika Washingtona Irvinga. Do češtiny je přeložil Jakub Malý.

3.6 P. Matěj Sluga

(1780–1854)

P. Matěj Sluga se narodil v Pardubicích a zde absolvoval základní vzdělání na hlavní škole. Studoval rétoriku a poezii na novoměstském gymnáziu v Praze a zároveň teologii v Hradci Králové. V roce 1803 byl vysvěcen na kněžství a stal se kaplanem ve městě Polná. O sedmáct let později byl v Přibyslavi jmenován biskupským vikariátním sekretářem. Roku 1822 mu byl přidělen komisariát na gymnáziu v Německém Brodě. Dne 21. září 1838 po náhlé smrti děkana Martince¹¹² byl poslán zpět na polenské děkanství. O rok později zde založil fond pro chudé školní děti.

P. Matěj Sluga byl věrným přítelem Boženy Němcové. Spolu s děkanem Josefem Tapinem Kuhnem chodívali po polenském okolí. V roce 1843 v Polné díky děkanu Slugovi vznikla registrovaná Nadace pro chudé žáky. Obdržel čestný titul c. k. dvorního

---

¹⁰⁹ Dům, který byl umístěn vedle děkanství a brány, již procházela silnice k Přibyslavi. BENEŠOVÁ, M.: *Božena Němcová v Polné*. Polná: městské Rérychovo museum, 1958, s. 7.

¹¹⁰ V knihovně mohl čtenář najít díla od Goetha, od Heineho a také díla německé literatury. Tamtéž.

¹¹¹ Josef Tapin Kuhn jí rád půjčoval časopisy (*Musejník*, *Květy* a *Česká včela*) a spisy Josefa Kajetána Tyla. HLADÍK, B.: *Božena Němcová a Polná*. Polná: Kulturní klub a Muzeum Vysočiny, 1976, s. 6.

¹¹² P. Josef Martinec studoval gymnázium v Broumově, později filozofii a teologii v Praze. V roce 1819 byl jmenován děkanem v Polné. Také zastupoval funkci posledního církevního ředitele polenské hlavní školy. PLAŠIL, F.: *Historie děkanského chrámu Nanebevzetí Panny Marie v Polné*. Polná: Nakladatelství Linda, 2007, s. 69.

kaplana. 19. prosince 1854 zemřel na ochrnutí mozku. Byl pohřben na hřbitově sv. Barbory v Polné.¹¹³

3.7 Michael Florián

(3. 6. 1911 Stará Říše – 25. 2. 1984 Stará Říše)

Michael Florián pocházel z rodiny umělců. Jeho otec Josef Florián byl známý vydavatel knih v edici Dobrého díla ve Staré Říši. Už od svého mládí se zabýval grafikou. V šestnácti letech mu vyšla první ilustrovaná kniha.¹¹⁴ Jednalo se o dětskou povídku s názvem Dětská dobrodružství v Argentině – Carlos a Nikolas. Vyzdobil ji dvašedesáti dřevoryty. Spolupracoval s nakladatelstvím Rudolfa Šeríka¹¹⁵ a Melantrich. V jeho tvorbě se objevovaly motivy z blízkých míst¹¹⁶ a z přírody kraje Vysočina. Vyrýl velké množství ex libris¹¹⁷ a spoustu novoročenek. Vytvořil soubor grafických listů a ve svých dřevorytech vyrýval podařené portréty českých a slovenských umělců. Po roce 1948 se stal členem Svazu výtvarných umělců.

Grafik Michael Florián byl věrným přítelem Bohuslava Hladíka¹¹⁸, jenž ho svým vyprávěním o Boženě Němcové inspiroval k vytvoření šesti dřevorytů¹¹⁹ vztahujících se k paní Betty.

---

¹¹³ PLAŠIL, F.: *Historie děkanského chrámu Nanebevzetí Panny Marie v Polné*. Polná: Nakladatelství Linda, 2007, s. 70.

¹¹⁴ Tato kniha vyšla poprvé v otcově vydavatelství ve Staré Říši. Poté ji vydalo nakladatelství Melantrich.

¹¹⁵ Konkrétně s edicí Sympozium. V této edici vynikl Michael Florián hlavně díky ilustraci knihy od A. K. Arseněva s názvem Horký dech tajgy. In: Michael Florián [online]. [cit. 18. 2. 2018]. Dostupné z: <http://www.mkdac.cz/regionalni-osobnosti,54/michael-florian,87>

¹¹⁶ Telč, Dačice a Stará Říše. Tamtéž

¹¹⁷ Slovo ex libris pochází z latiny a znamená „Z knih“. Jedná se o malý ozdobný lísteček, jež obsahuje samotný název ex libris. In: exlibris [online]. [cit. 18. 2. 2018].

Dostupné z: <http://www.sspe.cz/co-je-exlibris>

¹¹⁸ Muzejník, regionální historik a sběratel. V roce 1951 se stal hlavním účetním správy Pramenu v Jihlavě. Věnoval se publikační činnosti a mezi jeho známá díla patří publikace Stará polenská škola, Božena Němcová a Polná nebo Polenské soukenictví. PRCHAL, J.: *Biografický slovník Polenska. Významní rodáci a obyvatelé regionu*. Polná: nakladatelství Linda, 2002, s. 46, 47.

¹¹⁹ 1. Portrét Boženy Němcové; 2. Příjezd Němcové do Polné koncem roku 1840; 3. Severní strana polenského náměstí v době pobytu Němcové; 4. Na Kaplance, adaptované roku 1783 na školu, vypůjčila si Němcová první českou knihu, kterou četla jako dospělá; 5. V domě kupce Antonína Pittnera navštěvovali Němcovi polenskou vlasteneckou společnost; 6. Pohled na Polnou od jihozápadu, jak ji Božena Němcová viděla v roce 1842 při odjezdu do Prahy. FLORIÁN, M.: *Božena Němcová a Polná. Šest dřevorytů*. Polná: muzeum Vysočiny, 1976.

4. Sborník Božena Němcová v Polné

Roku 1990 vyšel sborník¹²⁰ veršů *Božena Němcová v Polné. Pět básní k 150. výročí příchodu do Polné*, věnovaný památce 150. výročí příchodu Boženy Němcové na konci roku 1840 do Polné.

Editor sborníku B. Hladík¹²¹ shromáždil básně autorů, kteří měli vztah k polenskému regionu a působili zde na různých kulturních a jiných institucích, někteří se věnovali literární tvorbě soustavněji. Mezi ně patřili Arnošt Kába¹²², Jiří Zhor¹²³, Josef Mojmír Weimann¹²⁴, Božena Nováková¹²⁵ a Karolina Tesařová¹²⁶. Nejvýznamnější autorkou z nich byla básnířka Karolina Tesařová, jež se zabývala literaturou, konkrétně psaním básní trvaleji než ostatní.

Všechny básně mají přímý vztah k biografickým souvislostem uvedeným v předchozích pasážích této práce. Na tomto místě je proto jen stručně připomeneme.

Pobyt rodiny Němcových, který trval necelé dva roky, měl velký význam pro Boženino národní uvědomění. Díky styku s polenskými vlastenci vedenými Antonínem Pittnerem, návštěvám ochotnického divadla a půjčování knih v obrozenecké knihovně

---

¹²⁰ Jedná se o sborník v „*zapomnění*“, který vyšel v nešťastnou dobu kvůli politické situaci (rychlý úpadek komunistické strany, zánik a postupná proměna společenských situací atd.). Ústní sdělení Miluše Skočdopolové. [důchodkyně, bývalá vedoucí polenské knihovny] dne 11. 2. 2018.

¹²¹ Muzejník, regionální historik, ornitolog a sběratel. Narodil se v rodině obchodníka Jana Hladíka. V roce 1949 začal pracovat jako prodáváč v obchodě Pramenu a o dva roky později se stal hlavním účetním tohoto obchodu v Jihlavě. V lednu roku 1954 byl Bohuslav Hladík zaměstnán jako knihovnik v Krajském muzeu v Jihlavě. Zde se vypracoval na samostatného odborného pracovníka pro numismatiku. V roce 1962 se stal vedoucím polenské pobočky Muzea Vysočiny v Jihlavě. V samotné Polné vybudoval muzejní expozici „*Stará škola*“, která se nachází v památkově chráněné budově v Poděbradově ulici. Mezi jeho další exempláře patřily expozice Lékárna, Hrnčířská dílna nebo Kupecký krám. K jeho neznámějším publikacím patřila tato díla *Stará polenská škola*, *Lékárna „U Černého orla“*, *Historický kalendář města Polné* nebo *Božena Němcová a Polná*. PRCHAL, J.: *Biografický slovník Polenska. Významní rodáci a obyvatelé regionu*. Polná: nakladatelství Linda, 2002, s. 46, 47.

¹²² Historik, člen Sdružení výtvarných umělců Vysočiny a zaměstnanec jihlavského muzea. Ústní sdělení Miluše Skočdopolové. [důchodkyně, bývalá vedoucí polenské knihovny] dne 11. 2. 2018.

¹²³ Finanční úředník a spisovatel. Jeho skutečné jméno bylo JUDr. Karel Pošva. Mezi jeho díla patří: Petr a Pavel, *Když spadlo zatemnění*. In: Jiří Zhor [online]. [cit. 11. 2. 2018].

Dostupné z: <http://www.knihovna-cr.cz/osobnosti-chrudimska/zhor-jiri>

¹²⁴ Básník, středoškolský profesor v Třebíči, hudební a výtvarný kritik. In: Josef Mojmír Weimann [online]. [cit. 11. 2. 2018].

Dostupné z: http://www.prijmeni.cz/osobnost/52217/josef_mojmir_weimann

¹²⁵ Polenská rodačka. Pracovala jako kuchařka. Měla dva syny. Starší z nich syn Ladislav působil jako farář a nyní v důchodu vypomáhá v polenském kostele. Mladší syn pracoval v Polné jako tajemník na Městském úřadě. Ústní sdělení Miluše Skočdopolové. [důchodkyně, bývalá vedoucí polenské knihovny] dne 11. 2. 2018.

¹²⁶ Kronikářka, básnířka a muzejní pracovnice. Roku 1908 složila v Táboře úspěšně zkoušku poštovní oficiantky a od té doby pracovala na poště v Polné jako úřednice. Pro polenské muzeum sbírala polenské pověsti a sepsala zajímavou historii o rodu Žejdliců ze Šenfelda. V roce 1940 pod pseudonymem Karol Jan Anselma vydala vlastním nákladem sbírku básní „*Z obrazů mé duše*“. Téhož roku se stala předsedkyní ženského odboru Národní matice. PRCHAL, J.: *Biografický slovník Polenska. Významní rodáci a obyvatelé regionu*. Polná: nakladatelství Linda, 2002, s. 182 a 183.

byla nasměrována její česká kulturní orientace.

4.1 Arnošt Kába: Touhy moje šly do dále...

Sonet o procitnutí paní Betty

Smyk cestou, necestou, závějí... Kam zas? Kam?

Zas s kopce do kopce, tmou, v metelici
na voze choulí své dva synky k líci;
rej vloček přilétá v štěstí, či v nový klam?

Tká večer s večerem záludný hlavolam.

Jen cizí knihu mít za společníci?

S českou lze plouti v dál jak dvojveslicí
do ráje citů, snů. Za krásou, ke hvězdám!

Jak horoucí město! - procitá paní Betty -

Tu krásu slova dal pohádek dar před lety.

Českým slovem jste jata – v kouzlu zasněna...

Není mu úniku! - V životním štvána reji

po vlastech českých jste o hladu, v beznaději...

Dávno, dávno již tomu... Šťastná to žena!¹²⁷

V básni je líčen příjezd Boženy Němcové na sklonku roku 1840 do města Polná. Do Polné přijela společně se svojí rodinou. Rodina Němcových musela při příjezdu čelit nepříjemným podmínkám. Samotná rodina nevěděla, co je zde čeká.

Během polenského pobytu často Božena Němcová bývala sama doma. Její manžel se musel věnovat své práci, která byla časově náročná, a tak neměl na svoji ženu čas. Po večerech ráda četla německé knihy, jež jí půjčoval polenský děkan Josef Tapin Kuhn. Tak se Boženě dostala do rukou první česky psaná kniha,¹²⁸ díky níž poznala svůj mateřský jazyk. Paní Betty projevila zájem o další české spisy.

---

¹²⁷ HLADÍK, B.: *Božena Němcová v Polné. Pět básní k 150. výročí příchodu do Polné*. Polná: Městský národní výbor, 1990, s. 3.

¹²⁸ *Alhambra* byla kniha amerického spisovatele W. Irvinga. V roce 1837 ji přeložil Jakub Malý. HLADÍK, B.: *Božena Němcová a Polná*. Polná: Kulturní klub a Muzeum Vysočiny, 1976, s. 5.

Postupně se v ní probouzelo národnostní nadšení a zároveň i národní uvědomění.
Božena Němcová si uvědomila krásu českého jazyka.

4.2 Jiří Zhor: Božena Němcová v Polné

Tak pomlouvali ji: je zcela jiná,
než ženy jsou. Snad že krásnější.
Na hlasy maloměsta zapomíná –
hlas srdce sladší je, a jasnější.

Panenka svěží, jarně usměvavá,
ne dítě už, a přece dívka jen,
blatouchy do vlasů si hravě vtkává,
jak lesní žínka, jak májový sen.

Kávovým stolkům prchá náruživě
k rybníku Peklu, pod polenský hrad.
Do útlých knížek zahleděna snivě,
v Březinách hledá zlatý kolovrat.

Podivná manželka a divná matka!
Ne, nechová se, jak to velí mrav.
Hájem se toulá samotářka sladká
a před manželem prchá do dálav.

Divoce vlastenčí. Ti Pittnerovi
blouzněním jejím hodně vinni jsou!
Ne panstva řeč, řeč chasníčků jí hoví,
a přísně matrony ji „nesnesou“.

A přece kolem ní se Polná točí,
a denně roste jejích přátel kruh.
To všechno pro ty jezernaté oči
a pro krásu, již daroval jí Bůh.

A zatím předpeklím jde život její,
sochařka bolest modeluje cit,
a z domova dojaté zvony znějí
na poctu té, jež učila je žít.

Leč kořání tam doma nasbírané
nejlépe léčí světabol a žal,
až Barunka zas nad studánkou stane,
kam úsměv babiččin ji vodíval.¹²⁹

Z počátku pobytu v Polné nebyla paní Betty mezi ženami oblíbena. Považovaly ji za povýšenou městskou paničku. Božena Němcová se k obyvatelům Polné chovala mile a ráda si s nimi povídala. Autor popisuje, jak se Němcová hluboce ponořila do děje českých knih, jež četla u rybníka Peklo nebo chodívávala ráda pod polenský hrad. Líčení pocitu spokojenosti a klidu.

Většinou byla spatřena polenskými obyvateli, jak se sama procházela po polenském okolí. Často utíkala od manžela. Měla z něho strach. Scházela se s polenskými vlastenci, konkrétně s rodinou Pittnerovou. Polná hrála pro paní Betty důležitou roli.

Postupem času začali polenští obyvatelé na Boženu Němcovou měnit názor a okruh jejích přátel se stále zvětšoval. Mužští ji obdivovali pro její krásu a její překrásné jezernaté oči. Často vzpomínávala na svoji babičku, s níž strávila část svého dětství.

V básni si lze všimnout symbolu domova a odkazů k pohádkovému žánru, který se stal pro Boženu Němcovou důležitým výrazovým prostředkem.

---

¹²⁹ HLADÍK, B.: *Božena Němcová v Polné. Pět básní k 150. výročí příchodu do Polné*. Polná: Městský národní výbor, 1990, s. 4, 5.

4.3 Josef Mojmír Weimann: Na polenském hradě 1841

Snad stejně poklidný byl den,
když psali v kalendáři
rok osmnáctistý prvý a čtyřicátý.

S luk seno právě sklizeno
a kol dokola po polích
vyhlížel z kapličky svatý
a kraji žehnal.

Na lávce pod hradem
usedla žena. V tváři
jí krásou smutek províval,
z očí se bolest dívala
a krásou její vanul žal...

Má paní krásná,
kam jste se zahleděla?-
Není vám víc než dvacet let,
ach, proč jste zesmutněla,
když všechno létem voní...

Tehdy jste začala svou cestu zpět,
tehdy jste začala svou cestu strasti,
tehdy jste v dětství se začala vracet,
tehdy se začal váš návrat vlasti...

Barunko! - - - Babičko - !
S půlnoční strany
vanutí vzpomínek vlny čeří...

Karle! Hynku! Děti...

Květy se kadeří
dá si krásná paní - - -
Květy v hebkých rukou
nad vodou se sklání - - -

Jste to vy, má paní?

Stíny kroků vašich
vlny Pekla tlumí,
stíny, jež vyzvání
probuzeným slovem...
Opojena hudbou,
vůní rodné řeči,
naplněna touhou,
smutkem a krásou,
dětstvím a domovem
v kytici jste vila
květy z vašich rukou...

Jste to vy, má paní?

Není vám víc než dvacet let
a krása vaše
tragickou září mukou? ...¹³⁰

Tato báseň popisuje léto v roce 1841. Manželka Josefa Němce prožívala bolest i smutek. Nikdo se v ní nevyznal a nechápal, proč se paní Betty trápila. Popis polenského okolí a vzpomínek na její dětství a domov.

---

¹³⁰ HLADÍK, B.: *Božena Němcová v Polně. Pět básní k 150. výročí příchodu do Polně*. Polná: Městský národní výbor, 1990, s. 7, 8, 9.

4.4 Božena Nováková: Vzpomínka na večer před 150 roky

Tolik let minulo – však ve vzpomínce naší
štíhlý a půvabný váš zjev se opět vznáší,
když svěží spěchala jste v tichém podvečeru
na milou vlasteneckou schůzku u Pittnerů.

Tam otců našich kruh vás s láskou hostil,
i s chotěm vlasteneckým ve svůj střed vás vítal
a přátelské té milé náklonnosti
i babiččině setbě úrodný den svítal.

Ze všeho dobra, jež vám v duši síla
v tom přebáženém dětském věku na Bělidle,
ve slunném prostředí teď krása vyprýštila
a z duše vytryskla v bohatém čistém zřídle.

Vždyť duše vaše byla jako vonná růže
jež počíná se teprv slibně rozvíjeti
a již vliv dobrých vlasteneckých přátel může
pomoci statečně za vyšším cílem spěti.

A pomoc zdařila se! Z krásy duše vaší
zde u nás v Polné v lásce k vlasti probuzené
vykvetlo skvostné dílo ušlechtilé krásy,
jež podmanilo sobě lidská srdce cele.
A od nás polenských dvojnásob bylo ctěno
-i jmény dcerek svých slavíme vaše jméno –
a mnohé naše malé domácnosti
na stěně s láskou obrázek váš hostí.

Teď svět se změnil – pryč je bída lidu
ó teď byste as v radosti a klidu

trhala kvítí v kateřinské stráni!
a z očí zmizelo by zadumání

jež vkládalo tam bližních bídy zření.
Dnes zřela byste v tichém potěšení,
jak národnostní čest a pýcha v hrudi
-již ve vás tehda nadšený kněz budil –

plá v našich srdcích svobodně a jasně.
Ó, milá paní Boženko, jak krásně
a radostně dnes bychom si vás vedli!
V přátelské, šťastné pohodě zasedli

jak tenkrát, před stopadesáti lety!
V vzpomínce vřelé kladu tyto květy,
jež od nás všech vám vděčně říci mají:
„Polenští na vás s láskou vzpomínají“.¹³¹

Autorka vzpomíná na českou spisovatelku Boženu Němcovou. Líčí, jak se paní Betty seznámila s polenským vlastencem Antonínem Pittnerem, a zároveň návštěvy v jeho krámku, jež se později stalo střediskem českých vlastenců. Popisuje část jejího dětství, které strávila na Bělidle.

Její tvorba byla ovlivněna jejími vlasteneckými přáteli, díky nimž dosáhla velkého úspěchu v české literatuře. Město Polná v ní probudilo lásku k vlasti.

Polenští ctili jméno Boženy Němcové. Vzpomínali i na kněze Josefa Tapina Kuhna, který zapůjčil paní Betty první česky psanou knihu. V básni je líčen obdiv k Boženě Němcové.

---

¹³¹ HLADÍK, B.: *Božena Němcová v Polné. Pět básní k 150. výročí příchodu do Polné*. Polná: Městský národní výbor, 1990, s. 10, 11.

4.5 Karolina Tesařová: V parkánu hradu

V parkánu hradu trs a strom,
jež času ruka sela,
víte, že tady prvnkrát
její se duše chvěla?

Víte, že tady v předjaří
kdy kvetla jehněd jívy
upřímná láska ku vlasti
počala dělat divy?

Že tady v horském zákoutí,
kde vlastenců bděl kroužek
i její zrak byl pobaven
všech předsudků a roušek?

Že tady prvně prohlédla
a krásně duše v jasu
že pěstít počla vonný květ
poslechnouc nitra hlasu?

Že příst tu počla zlatou nit',
tu sladkou dětství báji,
kde podnes voní každý květ
a duhou barvy hrají?

Jak rádi čtem ji znov a znov
tu její knihu svatou,
vždyť všechna slova píseň jsou,
v nichž hřivnu zřítí zlatou.

V parkánu hradu trs a strom,

v jaru tam kvete jíva,
zda Barunka se v místa snů
s „Babičkou“ z oblak dívá?¹³²

Autorka popisuje ve své básni vzpomínky na paní Betty, jak trávila svůj čas v parkánu polenského hradu. Zde se v ní zrodila upřímná láska k vlasti. Ve městě Polná byl odkryt její skrytý talent na její tvorbu. Obsahuje i vzpomínky na babičku.

Dnes čtou čtenáři její díla s velkou oblibou.

---

¹³² HLADÍK, B.: *Božena Němcová v Polné. Pět básní k 150. výročí příchodu do Polné*. Polná: Městský národní výbor, 1990, s. 12, 13.

5. Památník Boženy Němcové v Polné

V červnu roku 2017 byla v Polné odhalena socha Boženy Němcové, jejíž pobyt v Polné je datován v letech 1840–1842, pomník byl tedy odhalen téměř po sto osmdesáti letech.¹³³ Jedná se o bronzovou sochu umístěnou na žulovém podstavci, která měří 70 centimetrů, a jejím autorem je polenský rodák Jan Adolf Vítek. Socha byla předtím delší dobu uložena v depozitáři Městského muzea. Dnes je ji možné nalézt v areálu hradu a zámku v Polné poblíž Zámeckého restaurantu.

5.1 Jan Adolf Vítek

Jan Adolf Vítek se narodil 23. června v roce 1899 v Polné. Byl synem Viléma Františka Vítka, který pracoval jako soudní sluha u berního úřadu v Polné, a Alžběty, rozené Langové. Už jako malý projevoval zájem o sochařské umění, ale bohužel neměl dobré vyhlídky na uměleckou kariéru, jelikož pocházel z chudé rodiny a mimoto měl čtyři sourozence. Z tohoto důvodu se začal věnovat strojnímu zámečnictví, ale tato práce ho nenaplňovala. Později se pokusil přihlásit na Akademii výtvarných umění v Praze, kde ovšem neuspěl.

Po první světové válce v roce 1921 se Janu Adolfu Vítkovi podařilo úspěšně složit přijímací zkoušky a nastoupil na Vysokou školu uměleckoprůmyslovou jako řádný student. Zde se setkal s velmi významnými profesory.¹³⁴ Roku 1924 oznámil odchod z ústavu, jelikož měl nastoupit do ateliéru všeobecné sochařské školy pod vedením profesora Jana Štursy.¹³⁵ Roku 1928 se oženil se soudní úřednicí Leopoldinou Macháčkovou. Po několika letech se jejich vztah rozpadl, jelikož Jan podle tvrzení své ženy nedokázal uživit rodinu. První jeho opravdový úspěch přišel až v roce 1936, kdy zvítězil v soutěži o realizaci pomníku Mistra Jana Husa v Novém Městě nad Metují.¹³⁶ Postupně došlo k rozvoji jeho umělecké tvorby díky klasickým vzorům.¹³⁷ O tři roky

---

¹³³ Pomník Boženy Němcové měl být vystaven už o šedesát let dříve. Realizovat jej měl Karel Pokorný, který byl přítelem Jana Adolfa Vítka. ŠTĚPÁNEK, J.: *Jan Adolf Vítek*. Polná: Městské muzeum Polná, 2017, s. 8.

¹³⁴ Například profesor Josef Mařatka – Vítkův první učitel na Uměleckoprůmyslové škole, Karel Štipl – profesor fibulárního a ornamentálního modelování nebo Bohumil Kafka – český sochař, jenž tvořil v duchu symbolismu a secese. ŠTĚPÁNEK, J.: *Jan Adolf Vítek*. Polná: Městské muzeum Polná, 2017, s. 4.

¹³⁵ Významný představitel českého moderního sochařství. Mezi jeho nejznámější díla patří socha Melancholické děvče nebo plastika Hráč na niněru. Tamtéž.

¹³⁶ ŠTĚPÁNEK, J.: *Jan Adolf Vítek*. Polná: Městské muzeum Polná, 2017, s. 5.

¹³⁷ Jednoduchá metoda plastiky.

později se stal členem profesního sdružení výtvarníků.¹³⁸ K jeho nejznámějším dílům patřil památník Československého armádního sboru na Dukle,¹³⁹ dále socha Boženy Němcové, *Ecce Homo*,¹⁴⁰ *Golgota*¹⁴¹ a další. Zemřel v 51 letech na srdeční selhání.

---

¹³⁸ Jednalo se o pražskou pobočku, Klub výtvarných umělců moravskoslezských Aleš. Tamtéž.

¹³⁹ Památník, k jehož odhalení došlo v říjnu 1949. ŠTĚPÁNEK, J.: *Jan Adolf Vítek*. Polná: Městské muzeum Polná, 2017, s. 10.

¹⁴⁰ Jedná se o sochu z roku 1939. Měří 94 cm a je z patinované sádry. ŠTĚPÁNEK, J.: *Jan Adolf Vítek*. Polná: Městské muzeum Polná, 2017.

¹⁴¹ Socha z patinované sádry. Měří 24 cm. Vyrobená ve 40. letech 20. století. ŠTĚPÁNEK, J.: *Jan Adolf Vítek*. Polná: Městské muzeum Polná, 2017.

Závěr

Pobytem české spisovatelky Boženy Němcové v Polné se zabývala řada autorů, především polenští rodáci – Bohuslav Hladík společně s dcerou polenského kupce Antonína Pittnera Vlastou Pittnerovou. V jejich publikacích jsem našla mnoho důležitých informací, avšak nebyly pro mě dostačující. Musela jsem si najít další prameny, které mi pomohly chybějící informace doplnit.

Pomocí materiálů, jež se mi povedlo získat mj. v Městském muzeu Polná, v Husově knihovně v Polné a v Moravském zemském archivu, jsem získala množství zajímavých zmínek o Boženě Němcové a polenském regionu. Moje práce se zabývá pobytem rodiny Němcových v Polné, charakteristikou polenského regionu a polenské dobové společnosti, ale je obohacena mj. informacemi o básnickém sborníku *Božena Němcová v Polné* reflektujícím pobyt Boženy Němcové v tomto městě.

Přínos mé práce je v tom, že jsem nevěnovala pozornost jen chronologii pobytu Boženy Němcové v Polné a charakteristice polenského regionu, ale rovněž jsem se zaměřila na osobnosti, které přímo ovlivnily autorčinu literární tvorbu a její vlastenecké uvědomění. Jednalo se hlavně o Antonína Pittnera, jenž byl důležitou osobností polenského vlasteneckého kroužku, a Josefa Tapina Kuhna, který jí půjčil první česky psanou knihu s názvem *Alhambra*. Významnou roli v životě paní Betty hrál i její manžel Josef Němec. Krátce popisuji jeho charakter. Věnuji se také společnému životu manželů Němcových. Dále nesmím zapomenout na porovnání tehdejšího a současného sociokulturního zázemí v Polné, jež obohatilo charakter města Polná. Za intergrální součást mé práce považuji upozornění na biografické a topografické souvislosti básní sborníku *Božena Němcová v Polné*, které jsou z hlediska regionální literatury zajímavé. Tuto práci zakončuji aktuální informací o odhalení památníku Boženy Němcové v červnu 2017.

Práce může být považována za příspěvek k regionálnímu literárněhistorickému bádání.

Seznam pramenů a literatury

Literatura:

BENEŠOVÁ, M.: *Božena Němcová v Polné*. Polná: městské Rérychovo museum, 1958.

BUŽKOVÁ, Z.: *Literární osobnosti Polné v 19. Století – diplomová práce*. Brno, 1992.

FLORIÁN, M.: *Božena Němcová a Polná. Šest dřevorytů*. Polná: muzeum Vysočiny, 1976.

HLADÍK, B.: *180 let Ochotnického divadla v Polné*. Polná, Kulturní klub MěstNV v Polné, 1978.

HLADÍK, B.: *Božena Němcová a Polná*. Polná: Kulturní klub a Muzeum Vysočiny, 1976.

HLADÍK, B.: *Božena Němcová v Polné. Pět básní k 150. výročí příchodu do Polné*. Polná: Městský národní výbor, 1990.

HORKÝ, M. a HORKÝ, R.: ed. *Božena Němcová - život, dílo, doba: sborník příspěvků ze stejnojmenné konference konané ve dnech 7. - 8. Zářní 2005 v Muzeu Boženy Němcové, Česká Skalice*. Česká Skalice: Muzeum Boženy Němcové, 2006.

HOSÁK, L. a ZEMEK, M.: *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, Jižní Morava*. Praha: nakladatelství Svoboda, 1981.

IVANOV, M.: *Zahrada života paní Betty (později Boženy Němcové)*, Praha: Panorama, 1992.

JANÁČKOVÁ, J.: *Božena Němcová: Příběhy- situace- obrazy.*, 1.vyd., Praha: Academia, 2007.

KAŠÍKOVÁ, V.: *Polná – město spojené s osudy mnohých – magisterská práce*. České Budějovice.

KOUKAL, E.: *Tyl -Němcová - Klácel: Výchovný význam jejich díla: Sborník*. Brno: 1. vyd. SPN, 1955.

MUKAŘOVSKÝ, J.: *Božena Němcová*. 1.vyd. Brno: Rovnost, 1950.

NOVOTNÝ, M.: *Život Boženy Němcové*. Praha: Československý spisovatel, 1951.

OTTO, J.: *Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*,

Praha, 1890.

PITTNEROVÁ, V.: *Božena Němcová v Polné. In: Božena Němcová 1820-1862.* Praha, 1912.

PLAŠIL, F.: *Historie děkanského chrámu Nanebevzetí Panny Marie v Polné.* Polná: Nakladatelství Linda, 2007.

POJMON, Fr.: *Polná. Popis dějepisný, místopisný a statistický.* Polná: vydal vlastním nákladem děkan František Pojmon, 1897.

POKORNÁ, M.: *Josef Němec - Neobyčejný muž neobyčejné ženy.* Praha: Academia, 2009.

POLÁK, J.: *Tři kapitoly o Barunce Panklové (Boženě Němcové).* Praha: vydal nakladatel PaedDr. Tomáš Houška, 1992.

PRCHAL, J.: *Biografický slovník Polenska. Významní rodáci a obyvatelé regionu.* Polná: nakladatelství Linda, 2002.

PRCHAL, J.: *Město Polná: historické město roku 2006.* Polná: město Polná, 2012.

PRCHAL, J.: *Polná v 19. století.* Polná: nakladatelství Linda, 2005.

RÉRYCH, B.: *Příjezd Boženy Němcové do našeho kraje.* Pohoří 2, 1922.

ŠTĚPÁNEK, J.: *Jan Adolf Vitek.* Polná: Městské muzeum Polná, 2017.

VALIGURSKÁ, M.: *Autobiografické prvky v korespondenci Boženy Němcové – bakalářská práce.* Olomouc, 2010.

VEBROVÁ, Jitka a Tomáš KRAJÍČEK: *Slovník cizích slov.* Praha: Plot, 2006. ISBN 80-86523-77-2.

Pamětníci:

Ústní sdělení Miluše Skočdoplové. [důchodkyně, bývalá vedoucí polenské knihovny] dne 11. 2. 2018.

Internetové zdroje:

Polenský měšťanský pivovar a panský pivovar. In: Měšťanský pivovar v Polné – Pivovary.Info [online]. [cit. 8. 12. 2017].

Dostupné z: <http://www.pivovary.info/historie/p/polna.htm>.

Informační centrum Polná: Titulní strana [online]. [cit. 9. 12. 2017].

Dostupné z: <http://www.infocentrumpolna.cz/polenska-namesti/ds-1017/p1=1043>.

Antonín Profous [online]. [cit. 9. 12. 2017].

Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/autori/antonin-profous-82621>.

Michael Florián [online]. [cit. 18. 2. 2018].

Dostupné z: <http://www.mkdac.cz/regionalni-osobnosti,54/michael-florian,87>.

Exlibris [online]. [cit. 18. 2. 2018].

Dostupné z: <http://www.sspe.cz/co-je-exlibris>.

Jiří Zhor [online]. [cit. 11. 2. 2018].

Dostupné z: <http://www.knihovna-cr.cz/osobnosti-chrudimska/zhor-jiri>.

Josef Mojmír Weimann [online]. [cit. 11. 2. 2018].

Dostupné z: http://www.prijmeni.cz/osobnost/52217/josef_mojmir_weimann.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Dům č. 47 na hlavním náměstí (dnes Husovo náměstí), v němž bydlela Božena Němcová v letech 1840 – 1842 (obrázek).

Příloha č. 2: Kupec a polenský starosta Antonín Pittner (obrázek).

Příloha č. 3: Dům kupce Antonína Pittnera (obrázek dřevorytu).

Příloha č. 4: Portrét Boženy Němcové (obrázek dřevorytu).

Příloha č. 5: Příjezd Němcové do Polné koncem roku 1840. (obrázek dřevorytu).

Příloha č. 6: Severní strana polenského náměstí v době pobytu Němcové. (obrázek dřevorytu).

Příloha č. 7: Budova Kaplanka, jež byla v roce 1783 adaptovaná na školu. Zde si Němcová vypůjčila první českou knihu (obrázek dřevorytu).

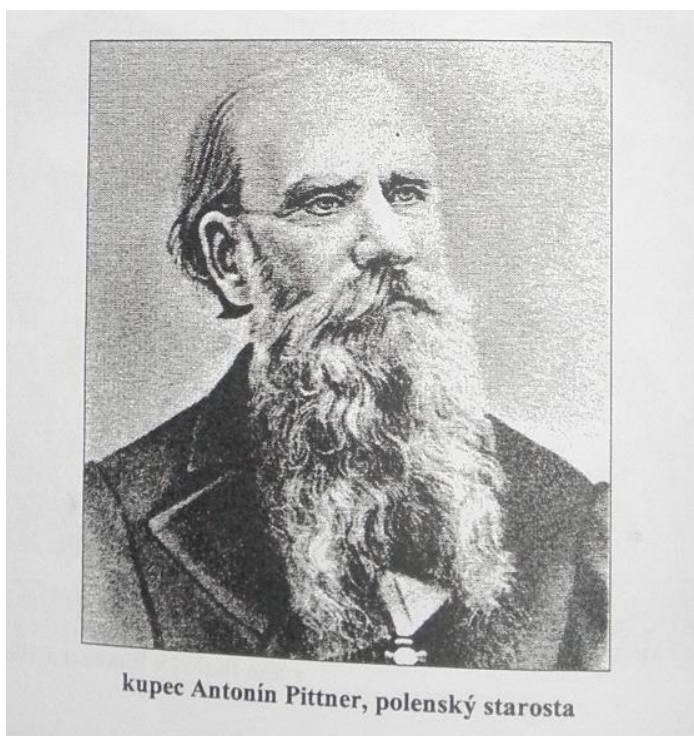
Příloha č. 8: Pohled na Polnou od jihozápadu, jak ji paní Betty viděla v roce 1842 při odjezdu do Prahy (obrázek dřevorytu).

Příloha č. 9: Památník Boženy Němcové, který se nachází v areálu zámku a hradu v Polné (fotografie).

Přílohy

Příloha č. 1: Dům č. 47 na hlavním náměstí (dnes Husovo náměstí), v němž bydlela Božena Němcová v letech 1840–1842.¹⁴²

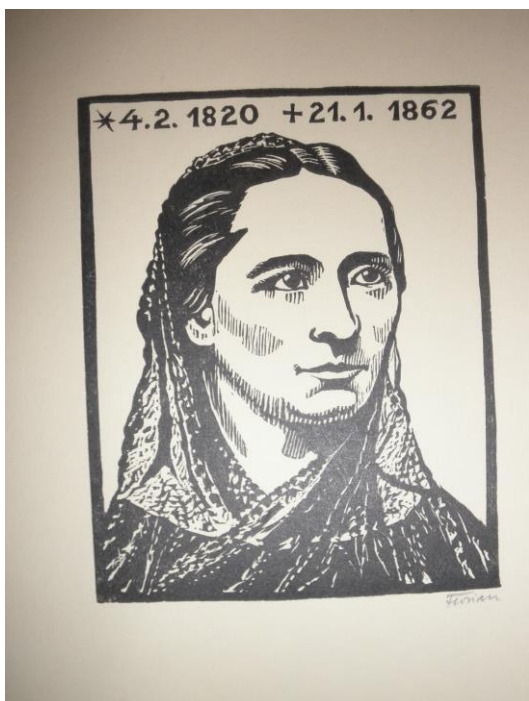
Příloha č. 2: Kupec a polenský starosta Antonín Pittner.¹⁴³

¹⁴² HLADÍK, B.: *Božena Němcová a Polná*. Polná: Kulturní klub a Muzeum Vysočiny, 1976, s. 5.

¹⁴³ PRCHAL, J.: *Polná v 19. století*. Polná: vydalo nakladatelství Linda, 2005, s. 60.

Příloha č. 3: Dům kupce A. Pittnera, v němž se setkávala paní Betty s polenskou vlasteneckou společností (dřevoryt M. Floriána z cyklu věnovaného polenskému pobytu Boženy Němcové).¹⁴⁴

Příloha č. 4: Portrét Boženy Němcové (dřevoryt M. Floriána z cyklu věnovaného polenskému pobytu Boženy Němcové).¹⁴⁵

¹⁴⁴ FLORIÁN, M.: *Božena Němcová a Polná. Šest dřevorytů*. Polná: muzeum Vysočiny, 1976.

¹⁴⁵ Tamtéž.

Příloha č. 5: Příjezd B. Němcové do Polné kolem roku 1840 (dřevoryt M. Floriána z cyklu věnovaného polenskému pobytu Boženy Němcové).¹⁴⁶

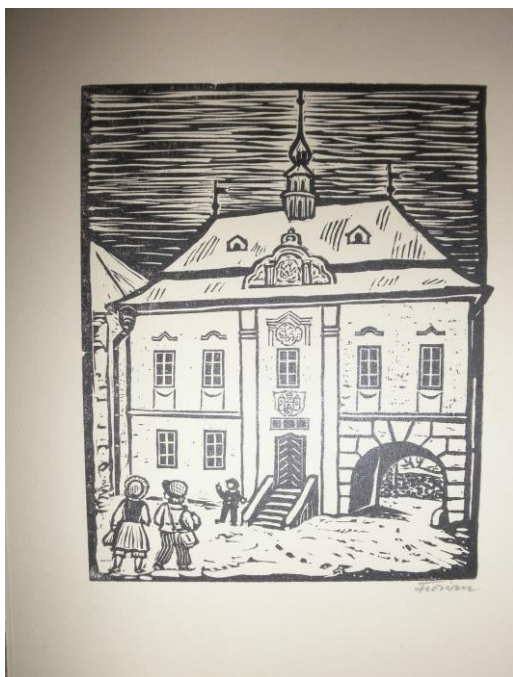

Příloha č. 6: Severní strana polenského náměstí v době pobytu Němcové (dřevoryt M. Floriána z cyklu věnovaného polenskému pobytu Boženy Němcové).¹⁴⁷

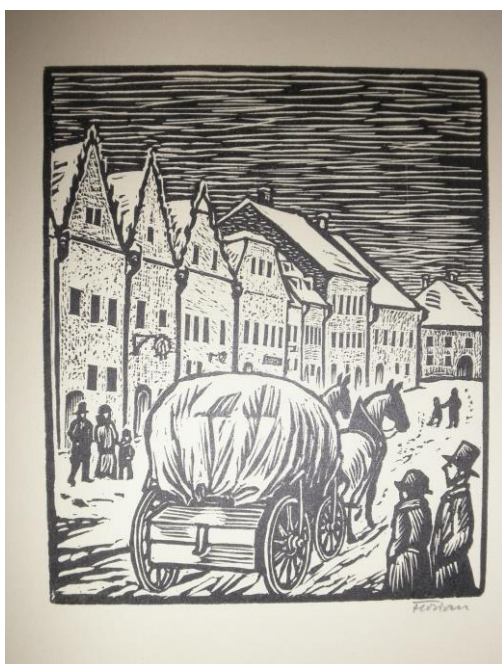
---

¹⁴⁶ Tamtéž.

¹⁴⁷ Tamtéž.

Příloha č. 7: Na Kaplance, jež byla v roce 1783 adaptovaná na školu. Zde si vypůjčila Němcová první českou knihu od J. T. Kuhna (dřevoryt M. Floriána z cyklu věnovaného polenskému pobytu Boženy Němcové).¹⁴⁸

Příloha č. 8: Pohled na Polnou od jihozápadu, jak ji B. Němcová viděla roku 1842 při odjezdu do Prahy (dřevoryt M. Floriána z cyklu věnovaného polenskému pobytu Boženy Němcové).¹⁴⁹

---

¹⁴⁸ Tamtéž.

¹⁴⁹ Tamtéž.

Příloha č. 9: Památník Boženy Němcové, jenž se nachází v areálu zámku a hradu v Polné. Autorem památníku byl Jan Adolf Vítek.¹⁵⁰

---

¹⁵⁰ Fotograf Jaroslav Loskot (Jihlavský deník) dne 22. 6. 2017.